

Kooperatif Postası

KARINCA

Eylül 2016 Yılı: 83 Sayı: 957 ISSN: 1300-1450

Kooperatif Postası

KARINCA

Eylül 2016 Yılı: 83 Sayı: 957 ISSN: 1300-1450

Yeni Eğitim yılı kutlu olsun

KARINCA

YL: 83 SAYI: 957
Eylül 2016
ISSN: 1300 - 1450

Türk Kooperatifçilik Kurumu Basın, Yayın, Arayışma
Deneyimler ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi Anonim
Şirketi
Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY
Yaz İşleri Müdürü ve Baş Editör
Doç. Dr. Hasan YAVUZ
Eğilimler Kurulu
Prof. Dr. Adnan TEPECİK
Prof. Dr. Nurettin PARILTI
Doç. Dr. Hasan YAVUZ
Doç. Dr. Hacım ÖZÜDOĞRU
Doç. Dr. Mehmet BAŞ
Doç. Dr. Muammer ÇETİN
Doç. Dr. Serdar SAĞLAM
Doç. Dr. Turhan ÇETİN

İzmir ve Yarıpın Adresi (Yönetim Yeri)
Head Office and Correspondence Address
Ceyhan Araf Katma ÖZ, Tekeköyü (1271) Şiş. No: 359-10
06020 Başpın ANKARA
Tel: (0312) 472 8939 - 472 99 11
www.karınca.org.tr
karınca@gmail.com
adnan@tepecik.org.tr

Hesaplarımız
T.C. Ziraat Bankası - Cencilerden Şubesi
Hesap No: 791078-0003
IBAN: TR90 881 0019 2001 2103 7800 03
Abone Şartları
Yıllık Abone Bedeli: 60 TL - İKON (Dahil)
Fiyatı: 5 TL - İKON (Dahil)

The Subscription Price to the review is (USA Dollars)
24 a year, annual included Correspondence relating to
the review should be sent to
"Türk Kooperatifçilik Kurumu" Basın, Yayın, Arayışma
Deneyimler ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi Anonim
Şirketi
Ceyhan Araf Katma ÖZ, Tekeköyü (1271) Şiş. No: 359-10
06020 Başpın ANKARA TÜRKİYE
20 Mayıs 1937'de kurulan kurum yarıpın amaçları:
"TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU"
Basın, Yayın, Arayışma Deneyimleri ve Eğitim
Hizmetleri İşletmesi olarak çalışır.
"KARINCA" the monthly journal of Turkish Cooperative
Association founded in 1937
Yazılarda kullanılan harfler incelemeye alır.
Gönderilen yazı ve haberler sade edilmiz
Yazılar elektronik ortamda yayımlanır.

Yayın Tarihi
Yeni Sayıyı Yayın
Basım Tarihi
20.05.2016

Basım Yeri ve Tasarım
Altınbaşak Matbaacılık Basım Yeri, Şiş. ve Tic. Ltd. Şti.
Kazım Karabekir Cad. 39/60 Tel: (012) 384 44 02 İstasyon ANKARA
altinbasakmatbaasi@gmail.com

Kapak Tasarımı: Adnan TEPECİK

Bu Sayıda.....

BASIZI.....	1
Doç. Dr. Hacım ÖZÜDOĞRU TÜRKİYE'DE TARIM SİGORTALARI	3
AYFER AYDINER BOYLU YAŞLI BİREYLERDE SOSYAL DESTEĞİN YAŞAM TATMİNİNE ETKİSİ	8
YASİN YAVUZ KOOPERATİF DENETİM KURULLARI RAPORLARINI NASIL HAZIRLAR?	12
ŞAFAK HANCIAN KARAKULAK DÜNYA'DA SAĞLIK KOOPERATİFLERİ: JAPONYA ÖRNEĞİ	17
HASAN YAYLI OSMANLI YÖNETİM YAPISINDA BELEDİYE ÖRGÜTLERİNİN ORTAYA ÇIKIŞI: ALTIYINCI DAİRE-1 BELEDİYE ÖRNEĞİ	21
MUSTAFA YAVUZ KOOPERATİFLERİN DAĞILMA (SOMA ERME) SEBEPLERİ	25
ABDULLAH ÇİÇEK BİRLİKLER ARACILIĞI İLE ZORUNLU ÇİÇEK DENETİM SİSTEMİ VE TÜRKİYE'DE UYGULANILIRLIĞI	31
YEMİN SADIÖZÜLÜ TÜRKİYE'DE KOOPERATİFÇİLİĞİN ÖRNEK BİR ÜLKE: İSVİÇRE	37
ENVER AYDOĞAN - ZEYNEP ALTUNCU ENDERUN MEKTEBİ	44

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

YÖNETİM KURULU

Başkan	: Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY
Başkan Yrd.	: Prof. Dr. Nurettin PARILTI
Muhasip Üye	: Prof. Dr. Mehmet ARSLAN
Üye	: Prof. Dr. Nevzat AYPEK
Üye	: Prof. Dr. Hikmet KAVRUK
Üye	: Prof. Dr. Enver AYDOĞAN
Üye	: Doç. Dr. Mehmet BAŞ
Üye	: Doç. Dr. Hacım ÖZÜDOĞRU
Üye	: Doç. Dr. Gemalettin AKTEPE
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Abdurrahman OKUR
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Kadir ÖZER

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

DENETLEME KURULU

Prof. Dr. Adnan TEPECİK
Dr. Erol DEMİR
Turgut AĞIRNASLILIG

TÜRK KOOPERATİFÇİLİK KURUMU

HAYSİYET DİVANI

Hüsnü POYRAZ
Prof. Dr. İhsan ERDOĞAN
Özdemir ÜNSAL

Yazarlarımıza Duyuru

1. Dergiye gönderilen yazıların elektronik ortamda teslim edilmesini
2. Yazılarda yer alacak resimlerin yazarlar tarafından metne yerleştirilmiştir olarak teslim edilmesini
3. Yazıların 11 Punto ve Times New Roman karakterleriyle yazılmasını
4. Tercüme yazılarda kaynak belirtilmesini
5. Araştırma ve bilimsel yazılar dışındaki yazıların en çok 5 (dokuz) sayfa olarak yazılmasını
6. Dergiimize gönderilen yazıların başka bir dergiye gönderilmemiş ve yayınlanmamış olması gerekmektedir.

Yönetim Kurulu Herhangi Bir Maas, Ücret ve Huzur Hakkı Almamaktadır.

Dergimizde yayımlanan yazıların sorumluluğu
yazarlarına aittir.

KARINCA 1

BAŞYAZI

Değerli kooperatif dostları;

Ülkemiz her zamankinden daha sıkıntılı bir süreç yaşamaya devam ediyor. Bir taraftan FETÖ/PDY mensuplarının darbe girişimi nedeniyle, diğer taraftan da PKK, DAİŞ ve PYD terör örgütlerinin milletimizin birlik ve beraberliğine, devletimizin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne yönelik terörist saldırıları sonucu her gün şehit haberleri ile ciğerlerimiz yanıyor.

Millet olarak bu sıkıntılı süreci, tüm toplumsal paydaşların birlik ve beraberlik mesajları ve dayanışma görüntüleri ile atlatabileceğimizin de farkında olmak ve buna göre davranmak gerekliliği açıktır.

15 Temmuz darbe girişimi gecesi muhalefet partilerinin darbe girişiminin ilk saatlerinde hükümetin yanında, darbenin karşısında olduklarını belirten demeçleri, yaptıkları konuşmalar, ertesi gün Meclis' in olağanüstü toplantısında yaptıkları konuşmalar ülkemizin geleceği ve milli bütünlüğümüz açısından son derece yararlı ve anlamlı tavırlardır.

Tarihi bir problemin çok daha yıkıcı hale gelmeden savuşturulmasında büyük etkisi olan bu siyasi tablonun, toplumsal iktidar ve muhalefet arasındaki diyalogun sürdürülmesi, bazı temel sorunların aşılmasını kolaylaştıracaktır; ihtiyaç duyulan toplumsal huzur ve istikrarın oluşmasını sağlayacaktır.

Zira Türkiye Cumhuriyeti ve demokrasimize karşı 15-16 Temmuz gecesi son derece haince, alçakça ve canice bir darbe girişimi yapılarak yönetime el konulmak istendi.

Milletimiz ve Devletimiz tarihi bir facianın eşiğinden döndü.

Darbe girişimi sabaha kadar süren çatışmalardan sonra bastırılmasaydı, tasavvuru bile ürperten feci gelişmelerin yaşanması kaçınılmaz hale gelecekti. Irak ve Suriye'de yaşananların benzeri ülkemizde de sahnelenecek, devletin varlığı, gücü tartışılır hale gelecek, anayasal sistem çökecek, oluşacak sosyal siyasal ve ekonomik kaosla birlikte, halen bastırılmaya çalışılan etnik ve dini terör eylemleri azgınlaşacak, iç savaşa dönüşecekti.

Belli dış merkezlerin BOP ve benzeri projeler kapsamında yerli işbirlikçileriyle birlikte yıllardan beri uygulamaya koymak istedikleri bu senaryo, Türk Milleti'nin kararlı direnişinin neticesinde tutmadı.

Doğrudan milli varlığımıza yönelik bu saldırı püskürtüldü. Mustafa Kemal Paşa'nın 1919 da Amasya'da tamiminde belirttiği "**Milletin Azim ve Kararlılığı**"nın anlamı ve önemi bir kere daha tekrarlanmış oldu.

Milletimizin 15 Temmuz gecesi darbe girişimine karşı ortaya koyduğu duruşun siyaset kurumundaki karşılığını ifade eden **“Yenikapı Ruhunu”** sürdürülmesi konusunda tüm siyaset kurumu aktörlerinin gerekli özeni göstermesi gerekliliği ortadadır.

15 Temmuz girişimi ile milletin iradesine ipotek koyarak yeni vesayet mekanizmaları üretmek isteyen FETÖ terör örgütünün tehdidi henüz geçmediği gibi PKK-PYD terör örgütünün saldırıları da artarak sürmektedir.

Diğer taraftan DAİŞ militanlarının ülkemiz içindeki terörist eylemleri de artmaya devam etmektedir.

Ayrıca ülkemizin güvenliğini temin etmek amacı ile sınır ötesinde başlatılan Fırat Kalkanı operasyonu süresince de bir çok terörist grup ve unsurla devletimiz doğrudan sıcak temas halindedir.

Böyle bir ortamda tüm toplumsal kesim ve grupların kendi bireysel ya da örgütsel menfaatlerini öteleyerek, millet olma bilinci içerisinde davranması, milli birlik ve beraberliğimizi zedeleyecek, terör örgütlerinin saldırılarına karşı devletimizin gücünü ve iradesini tereddüte düşürecek eylem ve söylemlerden özenle sakınmak gerekmektedir.

Bu gereklilik herşeyden önce bu toprakları ebedi Türk yurdu kılmak için canlarını feda eden tüm şehitlerimize karşı bir borçtur.

Diğer taraftan çocuklarımıza, atalarımızdan aldığımız bu mirası, üzerine ekleyerek devretme gerekliliğimizin bize yüklediği bir sorumluluktur.

Herkesin bu bilinç üzere davranması halinde Allah'ın inayeti ile milletimiz bu sancılı süreci daha da güçlenerek atlatacaktır. Bu vesile ile tüm şehitlerimize Yüce Allah'tan rahmet, gazilerimize de acil şifalar diliyorum. Allah geride bıraktıkları yakınlarına ve milletimize sabırlar versin.

Karınca dergisinin bu sayısında okuyucularımıza yine zengin bir içerikle hazırlanmış bir dergi sunmaya azami özeni gösterdik.

Bu çerçevede başta kooperatifçilik olmak üzere farklı başlıklar altında toplam 9 adet yazı ile bu sayımızı sizlerle buluşturuyoruz. Gelecek sayılarımızın zenginliğine katkı sağlamak adına da siz değerli okuyucularımızın daha fazla desteğine ihtiyacımız olduğunu da bilmenizi istiyoruz.

Öncelikle ülkemizdeki kooperatifçilik alanında başarılı olmuş iyi örnekleri bizlerle paylaşmanız halinde hem diğer kooperatif girişimcilerine örnekler sunma işlevimizi yerine getirmiş oluruz, hem de toplumda kooperatif bilincinin oluşması ve derinleşmesi için bir katkı sağlamış oluruz inancındayız. Bu inancımızın gerçekleşmesi de herşeyden önce siz değerli kooperatif dostlarının bu minval üzere yazılarınızı bizimle paylaşmanızla mümkün olacaktır.

Ayrıca Dünya'da kooperatifçilik alanında yaşanan yeni gelişmelerin de dergimiz aracılığı ile paylaşılmasına aracılık etmek yukarıda ifade ettiğimiz inancımıza katkı sağlayacak önemli bir destek olacaktır.

Yine siz değerli okuyucularımızın Türkiye'de kooperatif kültürünün ve girişiminin yaygınlaşmasına katkı sağlayacağını düşündüğünüz önerileriniz, bu kültürün gelişmesinin önündeki engellere ilişkin varsa tespitlerinizi de bizimle Karınca dergisi aracılığı ile paylaşmanız halinde hem dergimizin muhtevasına hem de kalitesine katkı sağlamış olacağınızı da bilmenizi isteriz.

TÜRKİYE'DE TARIM SİGORTALARI

Doç.Dr. Haşim ÖZÜDOĞRU *

Tarımsal üretimde verimlilik ve kalite ne kadar son teknoloji kullanılırsa kullanılсын bir noktaya kadar artırılabilir.

Tarımsal üretimde risk ve belirsizlik çok fazladır.

Çünkü tarımsal üretim yüksek oranda meteorolojik olayların etkisindedir.

Tarımsal üretimin ana konusu olan bitkisel üretim ve hayvansal üretim risk ve belirsizliklerden dolayı önemli ölçüde hasar görebilmekte ve bazen bu hasarlar tarımsal faaliyeti ciddi ölçüde etkileyecek boyutlara ulaşmaktadır.

Tabi bu durum tarımsal faaliyetin sürdürülebilirliğini etkilemektedir.

Ülke ekonomisi açısından tarımsal üretimde sürdürülebilirliğin sağlanması hükümetlerin en temel politikasıdır.

Tarımsal üretimdeki dalgalanmalar özellikle ülkemizin ve diğer ülkelerin makro ekonomik dengelerini etkileyecek düzeyde olmaktadır.

Ülkeler tarımsal üretimde istikrarının sağlanması ve tarımsal faaliyetlerle uğraşanların öngörülemeyen zararlar karşısında korunması için bir dizi tedbirler almaktadırlar.

Özellikle gelişmiş ülkelerde uygulanan korumacılık politikaları, tarımda risk yönetim programlarının uygulanması ile tarımda karşılaşılabilecek risklere karşı çok yönlü desteklemeler oluşturmaktadırlar.

Tarımsal üretimdeki risklere karşılık; idari, teknik ve ekonomik tedbirlerin alınmasıyla birlikte, modern risk yönetimi olarak tarım sigortalarını kabul etmişlerdir.

Tarımsal üretimde üreticilerin karşılaşılabileceği riskleri üç gruba ayırmak mümkündür.

Bunlar;

“katastrofik riskler” (kuraklık), **“yönetilmesi zor riskler”** (dolu, don, fırtına, heyelan, hortum, deprem, sel ve su baskını) ve **“kontrol edilebilen riskler”** (hastalık ve zararlılar) olarak sıralanabilir.

Belirli risklere karşı sigortacılıkta, verim düşüklüğünün belirtilen riskten kaynaklanıp kaynaklanmadığının belirlenmesi, zararın diğer riskler sonucu oluşan zararlardan ayırt edilmesi oldukça zor bir konudur.

Sigortanın tüm riskleri karşılaması durumunda ise kötüye kullanma koşullarının oluşmaması için gerekli önlemler alınmalıdır.

Ülkemizde tarım sigortaları uygulamaları; genel sigortacılık kanunu çerçevesinde, bitkisel ürünlerin dolu riskine karşı sigortalanması ile 1957 yılında başlamış, fakat sistem, sektörün özelliği dolayısıyla, bağımsız bir yasal zemin oluşturulamadığından istenen başarıya ulaşamamıştır.

* Gazi Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Yüksek Okulu Öğretim Üyesi

Ülkemizde tarım ürünlerinin sigortalanmasına ilişkin 5363 Sayılı Tarım Sigortaları Kanunu, 21 Haziran 2005 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Uygulama ile Devlet tarım sigortası yaptıran çiftçilere prim desteği vermeye başlamıştır.

Bu Kanunun amacı; üreticilerin bu Kanunda belirtilen riskler nedeniyle uğrayacağı zararların tazmin edilmesini temin etmek üzere, tarım sigortaları uygulamasına ilişkin usul ve esasların belirlenmesidir.

Kanun ile **“Tarımda Risk Yönetimi”** yeni bir boyut ve ivme kazanmış olup, üreticilerin, kanunda belirtilen riskler nedeniyle uğrayacağı zararların tazmin edilmesini temin etmek, prim desteği sağlamak üzere, tarım sigortaları uygulamasına yönelik esaslar belirlenmiştir.

Tarımsal üretimin sürdürülebilirliği açısından, üreticilerin doğal afetler yüzünden yaşayacakları gelir kayıplarını ve yeni gelir kaynaklarına yönelmesini azaltmak açısından bir risk transfer sistemi olan tarım sigortaları, 5363 sayılı tarım sigortaları kanununun 21 Haziran 2005 tarihinde resmi gazetede yayınlanmasıyla tarım sigortaları havuzu ve buna bağlı olarak kurulan **Tarım Sigortaları Havuz İşletmesi A.Ş.** olarak kurulmuştur.

TARIM SİGORTALARI SİSTEMİ'NİN (TARSİM) AMACI VE GEREKÇESİ

Bu kanun ile birlikte tarım sigortacılığında önemli bir döneme adım atılmış ve bir çok tarım ile uğraşan kişi veya kurumların beklentileri üzerine havuz sistemine geçilmiştir.

Kanunun yürürlüğe girmesiyle beraber, Hazine Müsteşarlığına, Sigortacılık Genel Müdürlüğü ve Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının ortak çalışmaları sonucunda, ikincil mevzuatlar süratle hazırlanmış ve sistemin iyi bir şekilde çalışması için gerekli altyapı hazırlanmıştır.

Bu bağlamda, işlevsel bir bilgi altyapısı oluşturulmuş ve risk inceleme ve hasar tespit işlemlerinde, çağdaş yöntemler uygulamaya konulmuştur.

Bu yöntemlerin en başında çiftçinin ödeyeceği sigorta primine devlet desteği verilmesi başlanırken aynı zamanda teminat kapsamının genişletilmesi ve çeşitlendirilmesi, tazminat ödemelerinin en kısa sürede yapılması, tarım sigortalarının ülke genelinde geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması hedeflenmiştir.

Bu çerçevede; özellikle bitki üretiminde, dolu teminatının yanı sıra don riski dahil pek çok risk bu kapsamda ele alınmıştır.

Bu sürecin tamamlanmasından sonra 01.06.2006 tarihinde **TARSİM** devreye girmiş ve poliçe kesme işlemlerine başlamıştır.

TARSİM başlangıçta 13 sigorta şirketinin havuza eşit paylarla üye olmasıyla yola çıkmış bugün havuza toplam 23 sigorta şirketi ortak olmuştur (İsel, 2010).

Tarım Sigortaları Kanunu ile amaçlanan, Tarım Sigortaları'nın tanıtılması ve yaygınlaştırılmasının sağlanması ile üreticilerin, doğal afetlerden ve diğer oluşabilecek risklerden korunması amacına yönelik, gerekli uygulamaları, tam ve hızlı bir şekilde yürütmektir (tarsim.gov.tr 2015).

Bu amaçla **TARSİM**; ülkemizin, tarımsal üretim yapılan her yöresinde, tarımı yapılan her ürüne, mümkün olan en geniş kapsamlı sigorta güvencesini sağlayabilen, çiftçimizin güvenin kazanmış, örnek bir kurum olmaktadır (tarsim.gov.tr 2015).

HAVUZ MODELİNİN YARARLARI

Tarım Sigortaları Kanunu'nun getirmiş olduğu en önemli yenilik olan Tarım Sigortaları Havuz modelinin yararları; (TARSİM, 2013)

a) **Bütünsellik:** Tek bir organizasyon şeklinde işlerin yürütülmesi

b) **Standardizasyon:** Sistemin standart ve bir bütün olarak, güvenilir ve sürdürülebilir olması ile **TARSİM**'e ait standart poliçenin düzenlenmesi

c) **Verimlilik ve Ölçek Ekonomisi:** Üreticilerin daha düşük prim fiyatları ile sigorta yaptırabilmesine imkan sağlanması

d) **Yüksek Güvence:** Üreticilerin çeşitli sigorta ihtiyaçlarının büyük ölçüde karşılanması yönüyle; yüksek güvence sağlanması

e) **Sürdürülebilirlik:** Sigorta sisteminin en önemli unsuru olan sürdürülebilirlik ve güvenilirlik özelliğine sahip olması

f) **İstikrar:** Üretici gelirinde ve bütçede istikrar sağlanması

gibi yararları bulunmaktadır.

Tarsim aracılığı ile prim desteği uygulaması yapılmaktadır.

Üreticileri sigorta yaptırmaya teşvik etmek amacıyla, üreticiler tarafından ödenmesi gereken sigorta priminin bir kısmı devlet tarafından karşılanmaktadır.

Ürünler, riskler, bölgeler ve işletme ölçekleri itibarıyla Devlet tarafından sağlanacak prim desteği miktarları, her yıl Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından belirlenmektedir.

Tarsim aracılığı ile Hasar Fazlası Desteği Sigorta şirketleri tarafından düzenlenen poliçelerle güvence altına alınan riskin tamamı Tarım Sigortaları Havuzu'na devredilir.

Tarım Sigortaları Havuzu, üstlendiği bu risklerle ilgili olarak koruma satın almak üzere ulusal ve uluslararası şirketlerle reasürans (Sigorta edilmiş riskin, belli bir kısmının veya tamamının yeniden sigorta edilmesi) anlaşmaları yapmak için gerekli çalışmaları yapar.

Tarım Sigortaları Havuzu tarafından akdedilen sigorta sözleşmelerinden kaynaklanan; ancak, reasürans ve retrosesyon (reasürörlerin kendi üzerlerindeki riskleri sigortalaması) yoluyla transferi yapılamayan risklerin her bir yıl itibarıyla hasar prim oranına göre hasar fazlası desteği, Bakanlar Kurulu Kararı ile taahhüt altına alınmaktadır.

Uzun vadede hedef, Tarım Sigortaları Havuzunda toplanan primlerin meydana gelecek hasarları karşılamaya yeterli olmasıdır. Ancak beklenenden fazla hasar olduğu takdirde bu kısım yukarıda belirtilen

çerçevede Devlet tarafından Tarım Sigortaları Havuzu'na aktarılarak karşılanır.

Bu karar ile de sistemin sürdürülebilirliğinin sağlanması için devlet desteğinin verilmesi açısından çok önemli bir kazanım sağlanmıştır (Karaca vd, http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/28ac9c427302b7a_ek.pdf, 14/02/2016).

TARSİM'İN TEMİNAT ALTINA ALDIĞI RİSKLER

Tarsim kapsamında teminat altına alınan riskler şu şekildedir (tarsim.gov.tr 2016) :

⇒ BİTKİSEL ÜRÜN SİGORTASI

Sigorta Kapsamı ve Sigortalanan Tehlikeler tüm bitkisel ürünler için; Dolu, Fırtına, Hortum, Yangın, Heyelan, Deprem, Sel ve Su Baskını risklerinin neden olduğu miktar kaybı ile yaş meyve, sebze ve kesme çiçekler için doludan kaynaklanan Kalite Kaybı sigorta kapsamındadır.

Ayrıca; Meyvelerde Don riskinin neden olduğu miktar Kaybı, teminatı isteğe bağlı olarak, Dolu Paket teminatlarına ek olarak, meyve bahçeleri ve bağlarda, dolu ağı ve örtü sistemleri, isteğe bağlı olarak, dolu paket teminatları için, sigorta kapsamına alınabilir.

⇒ SERA SİGORTASI

Sera yapı malzemeleri, içindeki teknik donanım ve serada yetiştirilen bitkisel ürünler için risk inceleme-değerlendirme sonucuna göre Dolu, Deprem, Taşıt çarpması ile Fırtına, Hortum, Yangın, Heyelan, Sel ve Su Baskını, Kar ve Dolu Ağırlığı riskleri, teminat kapsamına alınabilmektedir.

⇒ BÜYÜKBAŞ VE KÜÇÜKBAŞ HAYVAN HAYAT SİGORTASI

Veteriner Bilgi Sistemine (TÜRKVET' e) kayıtlı olan süt ve erkek besi sığırları ile mandalar, yapılacak risk değerlendirmesi sonucunda, sigortaya kabul edilir.

Bu sigorta, sigortalı büyükbaş hayvanlarda; her türlü hayvan hastalıkları ve gebelik, doğum veya cerrahi müdahale (Dar Kapsamlı Tarifede, tüm hastalıklar teminat dışıdır.), Her türlü kazalardan, yılan ve böcek sokması, zehirli çayır otları ve yeme bağlı zehirlenmeler, her türlü doğal afetler ve güneş çarpması, yangın veya infilâk sebebiyle, meydana gelen ölümler ve mecburi kesim riskleri ile Tarife ve Talimatlar çerçevesinde süt sığırları için yavru atma riski, sigorta kapsamındadır.

⇒ KÜMES HAYVANLARI HAYAT SİGORTASI

Kapalı sistemde üretim yapan, bio-güvenlik ve hijyen tedbirleri alınmış tesislerde yetiştirilen kümes hayvanları için; 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanununa göre, ihbarı mecburi bulaşıcı hastalıklar hariç olmak üzere, her türlü kanatlı hayvan hastalıkları (Dar Kapsamlı Tarifede, tüm hastalıklar teminat dışıdır.), her türlü kazalar ve zehirlenmeler, her türlü doğal afetler, yangın veya infilâk, sebebiyle meydana gelen ölüm, itlaf ve mecburi kesim riskleri sigorta kapsamındadır.

⇒ SU ÜRÜNLERİ HAYAT SİGORTASI

Denizlerde ve iç sularda yetiştirilen su ürünlerine, Su Ürünleri Kayıt Sistemine (SKS) kayıtlı mevcut bilgiler ve yapılacak risk incelemesi dikkate alınarak, ölüm riski teminatı; Su Ürünleri Sigortası Genel Şartları ile Tarife Ve Talimatlar kapsamında Tarım Sigortaları Havuzu tarafından verilir.

Sigortaya kabul edilen su ürünleri tesislerindeki;

Su ürünleri kafes ve ağlarında; yetiştiricinin kontrolü dışındaki kirlenme ve zehirlenmeler, her türlü doğal afet, kazalar, predatörler, alg patlaması sebebiyle su ürünleri stokunda meydana gelen ölümler ve fiziksel kayıpları, nedeniyle, meydana gelen maddi zararı, temin eder.

⇒ ARICILIK (ARILI KOVAN) SİGORTASI

TÜRKVET ve Arıcılık Kayıt Sistemine (AKS) kayıtlı olan, plakalı, modern ve aktif (içinde arı olan) kovanlar sigorta kapsamındadır. Bu sigorta, aktif (içinde arı olan) kovanların; fırtına, hortum, yangın, heyelan, deprem, taşıt çarpması, sel ve su baskını, vahşi hayvan saldırısı, kovanların nakliyesi esnasında; çarpma, çarpışma, devrilme, yanma vb. (Sadece Gezginci Arıcılık için geçerlidir.), nedenler sonucu meydana gelen zararlar, Genel Şartlar ile Tarife ve Talimatlar çerçevesinde sigorta kapsamındadır.

Tarım sigortalarında hesaplanan poliçede yazılı primin %50'si Devlet tarafından karşılanacaktır. Sigortalı tarafından ödenecek olan primin %25'i peşin alınır, kalan prim tutarı da en fazla 5 taksitle tahsil edilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye için tarım sektörü şüphesiz çok önemli bir sektördür. Türkiye'nin tarım hasılası yaklaşık olarak 62,5 milyar dolar. 24 milyon hektarlık tarım arazisiyle Türkiye, Dünyada 7. Sırada, Avrupa'da ise 1. Sırada.

Daha da önemlisi Türkiye de çalışanların %24,6 sının tarım sektöründe çalışmaktadır.

Dolayısıyla, söz konusu tarım sektörü olunca, işin ekonomik boyutuyla sosyal boyutunu ayırmak mümkün olmamaktadır.

Artık Türkiye'de diğer gelişmiş ülkeler gibi kendi kendine yeter bir ülke konumuna gelmiş durumdadır.

Hatta her geçen yıl ihracatımız da artmaktadır. Diğer yandan sigortacılık sektörü ise hızla gelişen bir sektör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ama maalesef hala yeterli bir seviyeye ulaşamamıştır.

Avrupa'da tarım sigorta uygulamaları 1797'de, Amerika'da ise 1879'da başlarken bizim bu konudaki çalışmalarımız ancak 1930'lu yıllarda başlamıştır.

TARSİM ise 2006 ancak yılında faaliyete geçebilmiştir. Buna rağmen TARSİM 2007 yılından itibaren düzenli, sağlıklı bir büyüme

ve gelişme göstermiş olup, 2008 yılı ile 2012 yılları arasındaki büyüme oranları analiz edildiğinde; Avrupa'nın önde gelen sigorta kuruluşları arasında, açık ara farkla önde olduğu görülmektedir.

TARSİM, 2008 yılında 51 Milyon Euro tutarında prim üretimi ile Avrupa'da 6. sırada iken, 2012 yılında gerçekleştirmiş olduğu 216 Milyon Euro tutarındaki prim üretimi ile %323 gibi çok yüksek bir oranda artış göstererek 3. Sıraya yükselmiştir.

Tarım sektörünün en temel özelliklerinden birisi de doğa koşullarına bağlı olmasıdır. Tarım sektörü doğal afetler, hastalıklar ve olumsuz hava koşullarıyla karşı karşıya gelmektedir.

Her ne kadar teknoloji gelişse de bu riskler tamamen ortadan kalkmamaktadır.

Türkiye'de tarım sigortasına sahip olmayan ve düşük gelirli çiftçilerin sayısının yüksek olması nedeniyle tarım üretiminin devamlılığı konusunda sıkıntılar oldukça fazladır.

Tarım sigortası yapılmadığı zaman hem çiftçi, hem de ülke ekonomisinde büyük zararlar meydana gelmektedir.

Bu bağlamda **TARSİM**'in faydalarını

- Tüm risklerin kapsama alınabilmesine imkan verecek bir Havuz sisteminin olması,
- Mevcut teminatların, ekonomik öneme sahip tüm ürünleri ve hayvanları içermesi,
- Mevcut teminatların, kuraklık ve yağış dışında hemen hemen tüm doğal riskleri kapsamaması,
- Sistemin özel sektör, kamu ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içinde, tüm tarafların katkısı ile yürütülmesi,
- Yasal dayanak olarak Tarım Sigortaları Kanunu'nun bulunması,
- Üreticilerin sigorta yaptırabilmesi için primin önemli bir kısmının, Devlet tarafından prim desteği olarak karşılanması,

- Ulusal ve uluslararası piyasalardan sağlanan korumanın yeterli olmaması halinde, Bakanlar Kurulu'nca belirlenecek kısmın, Devlet tarafından taahhüt edilerek, hasar fazlası desteği şeklinde, Havuz'a aktarılması ile hasarların tazmin edilmesinin mümkün olması,

- Sistemin denetiminin; sigortacılık uygulaması yönüyle Hazine Müsteşarlığı tarafından, diğer tüm işlerini ise Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından yapılıyor olması,

- Ekspertlerin tarafsız ve bağımsız olması,

- Hasar tespit forumlarının, ülke bazında ayrı ayrı hazırlanması ve hasar tespit uygulama esaslarının, ülke çapında standart olması şeklinde sayabiliriz.

Tabi bu sistemin sürdürülebilir olması çok önemlidir. Sistemin sürdürülebilir olması için;

- Bütçeden yeterli kaynak aktarılması,
- Prim fiyatlarının üreticiler tarafından ödenebilecek düzeyde olması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Çetin, B. (2007), Tarım Sigortaları, Nobel Yayın, Ankara.

Doğan, R. (2012), Türkiye'de ve Avrupa'da Tarım Sigortaları Uygulamaları, Namık Kemal Üniversitesi, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Güvel, E. A. Ve Güvel, A. Ö. (2004), Sigortacılık, 2. Baskı, Ankara.

<http://tarsim.gov.tr> , 01.03.2015

<http://tuik.gov.tr> , 03.03.2015

İsel, M. (2010), AB Ortaklık Sürecinde Türkiye'nin Tarım Politikaları ve Buna Bağlı Olarak Değişen Tarım Sigortalarının (TARSİM) İncelenip Değerlendirilmesi, Namık Kemal Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.,

Karaca vd, http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/28ac9c427302b7a_ek.pdf, 14/02/2016).

TARSİM (2013), Tarım Sigortalarının Gelecek 10 Yılı Çalıştayı, TARSİM

TARSİM (2013), Faaliyet Raporu, TARSİM

YAŞLI BİREYLERDE SOSYAL DESTEĞİN YAŞAM TATMİNİNE ETKİSİ

Ayfer AYDINER BOYLU*

GİRİŞ

20. yüzyıldaki sosyo-ekonomik ve teknolojik gelişmelere paralel olarak, tüm ülkelerdeki toplumsal yapıların ciddi dönüşümler ve değişimler geçirmekte olduğu gözlemlenmektedir.

Sanayileşmiş Batı toplumlarında ve gelişmekte olan ülkelerde yaşanmış olan kentleşme süreçleri, hem özgün koşullar ve sonuçlar doğurmakta hem de tüm dünyada benzer sorunlara yol açabilmektedir.

Yoğun kentleşme süreci ile teknolojik ilerlemenin, toplumların demografik yapısına yansımaları, çok çeşitli boyutlarda ortaya çıkmaktadır.

Bunlar arasında, aile kurumunun değişmesi ve ortalama yaşam süresinin yükselmesi sonucunda yalnızlaşan ve yoksullaşan yaşlı nüfusun büyümesi dikkat çekicidir.

20. yüzyılın başlarından itibaren dünya genelinde bir artış içinde olan yaşlı nüfusun genel nüfus içerisindeki payı, Türkiye’de de yükselmeye devam etmektedir (Komşu, 2014).

Yaşam niteliğindeki değişimler ve gelişmeler ortalama ömrü uzatarak yaşlı sayısının artmasını sağlarken, yaşlılarla ilgili psikolojik, sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarda çözümlenmesi gereken pek çok sorunu da beraberinde getirmiştir (Kurt, Beyaztaş & Erkol, 2014).

*Doç. Dr. , Hacettepe Üniversitesi, İİBF ATB Bölümü Öğretim Üyesi, ayfer_boylu@hotmail.com

Yaşlılık fiziksel, psikolojik ve sosyal boyutlarıyla değerlendirilmesi gereken bir süreçtir.

Yaşlılık kelimesi yaşam süresinin geç dönemlerini ifade eden bir tanımlama olarak bireyde her yönüyle bazı değişimler yaratan kayıp ve çöküşlerdir.

Bu süreçte fiziksel kayıpların yanı sıra kültürel, çevresel ve ekonomik kayıpların yaşanılması kaçınılmazdır.

Bu nedenle yaşlılık bir yanda tıbbi diğer yanda ise toplumsal bir nitelik taşımaktadır (Sözen, 2014).

Yaşlılarla ilgili en yaygın toplumsal sorunlar; genel yaşam standartlarının yükseltilmesi, yoksulluk ve düşük gelir, sosyal güvenlik politikalarındaki değişiklikler, tek başına yaşayan yaşlı sayısındaki artış, uygun olmayan konut koşulları, aile bakımındaki azalmalar, yaşlılığa yönelik olumsuz görüşler ve olumlu rolleri kabullenme güçlükleri şeklinde sıralanabilir (Kurt, Beyaztaş & Erkol, 2014).

Yaşlıların, yaşlılık döneminde karşılaştıkları önemli sorunlardan biri de hiç kuşkusuz ekonomik sorunlardır.

Yaşlanmanın içerdiği fiziksel ve psikolojik değişmelerin yanı sıra yaşlıların ekonomik gereksinimleri de önceki yıllara göre değişmektedir.

Yaşlılıkta; gelirden azalma, işsizlikte artma görülmektedir.

Özellikle yoksul kesimde yaşayan yaşlılarda kronik işsizlik bulunmaktadır.

Bir işte çalışma güvencesi elde eden yaşlılar ise çoğunlukla düşük ücretle çalıştırılmaktadır.

Sanayileşmiş toplumlarda yaşlıya iş verme ve ücret belirlemede yaş ayırt edici bir etmen olarak rol oynamaktadır.

Yaşlılar yaşam düzeylerini yükseltecek ve gelirlerini arttıracak ek iş bulmakta güçlüklerle karşılaşmaktadırlar.

Bireyler yaşlandıkça daha az çalışmakta, üretmekte ve kazanmaktadırlar.

Emeklilik sonrası gelir düzeyindeki düşüş, makineleşmenin ve hızlı nüfus artışının yol açtığı istihdam sıkıntısı, ortaya çıkan sağlık problemleri nedeniyle çalışma yaşamından uzaklaşma, hayat pahalılığı vb. nedenlerle yaşlılık döneminde ekonomik sıkıntılar ve yoksullukla karşılaşabilmektedir (Kurt, Beyaztaş & Erkol, 2014; Danış, 2006).

Bu dönemde yaşanan eşin kaybı, gelirin azalması, sağlığın bozulması, sosyal güvencenin yetersizliği gibi olumsuzluklar yaşlıların refah düzeylerini azaltan birer mücadele alanı olmakta ve yaşamlarını anlamlandırmalarını etkilemektedir (Özmete, 2008).

Yaşlı bireylerin günümüzde en önemli sorunları arasında parasal güvence yokluğunun yanı sıra bakım ihtiyacı ve yalnızlık da yer almaktadır.

Geleneksel toplumlarda yaşlı ana baba ile ilgilenme ailenin sorumluluğu olarak kabul edilmektedir.

Özellikle yetişkin çocukların bu rolü üstlenmesiyle de yetişkin çocuk en önemli destek ve sosyal iletişim kaynağı olmaktadır (İçli, 2008).

Oysa geleneksel geniş aileden çekirdek aileye geçiş ile birlikte aileler küçülmüş, yaşlıların bakım sigortası olarak görülen genç kuşaklar kendi çekirdek ailelerini kurup, ana-baba kuşağından uzaklaşmış böylelikle yaşlılık, önemli ekonomik ve psiko-sosyal sorunların

yaşandığı bir dönem haline gelmiştir (Danış, 2006).

Yaşlanma sürecinin toplumsal boyutunda, çekirdek aile modelinin ve boşanmış ebeveynlerden oluşan yalnız yaşayan kitlenin yaygınlaşmasıyla büyüyen yalnızlık ve toplumdaki kopuş (sosyal ve duygusal izolasyon) karşımıza çıkar.

Türkiye’de, 2000’li yıllarda yapılmış olan araştırmalar, ailevi değerlerin erozyona uğraması ve bozulan gelir dağılımı sonucunda akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin zayıflamasıyla, yaşam standartları kötüleşen, yalnızlaşan ve yoksullaşan yaşlı bir nüfusun varlığını göstermektedir (Komşu, 2014).

Ülkemizde sosyo-ekonomik yaşamdaki hızlı değişmeye paralel olarak sosyokültürel yapıdaki hızlı dönüşüm, ailenin işlevi ve yaşam tarzında önemli değişimler yaratmış, bu süreç de yaşlının aile içindeki yeri, önemi, gücü ve otoritesini geniş ölçüde azaltmıştır.

Özellikle sosyal güvenlik kapsamı dışında kalan maddi güvenceden yoksun, yoksul ve kimsesiz yaşlıların bakım sorunu geleneksel üretim ilişkilerinin değişmesine paralel olarak geleneksel yardım anlayışını aşmıştır.

Artık toplum yoksul ve kimsesiz yaşlıya bakmayı külfet olarak görmekte ve bunu devletten beklemektedir.

Çünkü toplumsal değişimle birlikte geleneksel değerler sistemi ve buna bağlı olarak yaşlıyı korumaya ilişkin toplum kültürü de erozyona uğramaktadır.

Yoksula, düşküne, kimsesiz yaşlıya yardımı öngören geleneksel değerler ve kurumlar yerini yeni değerler ve kurumlara bırakmaktadır (Danış, 2006).

Yaşlanma ile birlikte insan yaşamındaki bu değişiklikler yaşam kalitesini etkiler.

Bireyin yaşlanması ve toplumların yaşlanması dikkate alındığında, yaşlılık hem kişisel hem de toplumsal anlamda yaşam kalitesini belirleyen başlıca olgudur (Arpacı, 2008).

Yaşlı bireylerde yaşam kalitesini ve tatminini; fiziksel ve maddi iyilik hali, sosyal yaşama katılım, boş zaman aktivitelerine katılım, psikolojik durum, duygusal durum, aile ve arkadaşlar arasındaki ilişkiler, politik faktörler, ekonomik faktörler gibi birçok faktör etkilemektedir.

Yaşlı bireylerin yaşam kalitesini ve tatminini etkileyen önemli faktörlerden biri de sosyal destek ihtiyaçlarıdır (Kahraman, Zincir, Kaya & Esen, 2011).

Kültürel yapımızda aile ve akrabalık sistemi ile arkadaş ve akran grubunun dostluğu, sıcaklığı ve desteği, yaşlı bireyin yaşam doyumunu arttırabilmekte ve rol değişimlerine uyum sağlamayı kolaylaştırabilmektedir.

Öte yandan, yaşlı bireyin toplumdan kopmaması, arkadaş ilişkilerini sürdürmesi ve toplumda bir şeyler yapma gücünde olduğuna inanması sosyal açıdan uyum sağlamasında etkili olmakta ve yaşam kalitelerini de arttırmaktadır (Kahraman, Zincir, Kaya & Esen, 2011).

Yaşlıların çevresindeki eş, aile ve arkadaşlarından oluşan sosyal ağ, bireylerin sevgi, bağlılık, benlik saygısı ve bir gruba ait olma gibi temel sosyal gereksinimlerini karşılamakta, fiziksel ve psikolojik sağlığı olumlu yönde etkimektedir.

Sosyal destek sonucu ortaya çıkan saygınlık, moral artışına ve yaşamdan duyulan memnuniyete, stres verici olaylarla baş etmeye olumlu katkılarda bulunmaktadır (Altıparmak, 2009).

Aynı zamanda yaşlılarda sosyal destek eksikliğinde mortalite riskinin arttığı, sosyal destek alan yaşlılarda ise iyileşme ve sağlık davranışlarında gelişme olduğu belirtilmektedir.

Nitekim Altıparmak (2009) tarafından Manisa il ve ilçelerindeki huzurevlerinde kalan 130 yaşlı üzerinde algıladıkları sosyal destek ve yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla yapılan çalışmada, sosyal destek ile yaşam doyumu arasında pozitif korelasyon saptanmıştır.

Yapılan çeşitli çalışmalarda da yaşam kalitesi ile sosyal destek arasında pozitif yönlü ilişki bulunmuştur (Dupuis & Smale, 1995; Molzahn & Gail, 2007).

SONUÇ

Yaşlanma sürecinin hızla gerçekleştiği ülkemizde yaşlı bireylerin yaşam kalitesinin yükseltilmesinde etkili olan sosyal desteğin sağlanması yönündeki çabalar son derece önem taşımaktadır.

Bu amaçla;

- Yaşlı bireylerin ihtiyaç duyduklarında duygu ve düşüncelerini paylaşabilmeleri sağlanmalıdır.

Yaşlı bireyler neşelendirilmeli ve morallerini yüksek tutulmalıdır.

Gelecek ile ilgili planlamalarda (tatil vb.) yaşlı bireylerin dâhil edilmesi böylelikle önemsendiklerinin hissettirilmesi gerekmektedir.

- Yaşlı bireylerin yaptıkları işlere dâhil olunmalı, fikir beyan edilmeli, onlarla ilgilenildiği ve değer verildiği gösterilmelidir.

Güç durumlarla karşılaştıklarında destek sağlanmalı veya zor durumda kalındığında yaşlı bireylerden yardım istenmeli ve onların fikirlerine değer verildiği gösterilmelidir.

- Yaşlı bireylerin yaşam kalitesi üzerinde etkili olan sosyal desteğe ilişkin çalışmalar sürekli ve güncel olarak yapılmalı ve ilgili kurum ve kuruluşlarla sonuçlar paylaşılarak işbirliği içerisinde olunmalıdır.

Yaşlı bireylerin konuya ilişkin gereksinimlerini karşılamaya yönelik araştırmalar ve projeler geliştirilmelidir.

- Üniversitelerin oluşturacakları geriatrik ekipler multidisipliner yaklaşımla, yaşlı bireylere sağlanacak sosyal desteğin artırılması sürecinde etkin rol almalıdır.

Bu süre zarfında yaşlı bireylere destek amacıyla oluşturulan ekip ile beraber hareket etmek aile için kolaylık sağlayacak ve yaşlı bireyin yaşam kalitesinde artış sağlanacaktır.

KAYNAKLAR

Altıparmak, S. (2009). Huzurevinde Yaşayan Yaşlı Bireylerin Yaşam Doyumu, Sosyal Destek Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler. Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Tıp Dergisi, 3, 159-164.

Arpacı, F. (2008). Ankara'da Huzurevlerinde Yaşayan Yaşlıların Yaşam Kalitesinin İncelenmesi. Gazi Üniversitesi Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 1, 1-13.

Danış, M.Z. (2006). Yaşlılık, Yoksulluk ve Yalnızlık. http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/sosyal_boyut/yaslilik_yoksuluk_yanlizlik.pdf

İçli, G. (2008). Yaşlılar ve Yetişkin Çocuklar. Pamukkale Üniversitesi Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 1, 29-38.

Komşu, U. C. (2014). Yaşlılık, Yaşlı Nüfusun Sorunları ve Yetişkin Eğitimi. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(1), 370-389.

Özmete, E. (2008). Yaşlılıkta Yaşamın Anlamının Refah Göstergeleri ile Yordanması. Aile ve Toplum Dergisi, 4(15), 7-20.

Sözen, F. (2014). Yaşlılarda Yaşam Kalitesi ve Yaşlılık Algısı: Başkent Üniversitesi Ankara Hastanesi Örneği. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Kurt, G., Beyaztaş, F., & Erkol, Z. (2010). Yaşlıların Sorunları ve Yaşam Memnuniyeti. Adli Tıp Dergisi, 24(2), 32-39.

Kahraman, S., Zincir, H., Kaya, S., & Esen, F. (2011). Bir Huzurevinde Yaşlı Kadın ve Erkeğin Ayrı Yaşamalarının Onların Yalnızlık ve Yaşam Doyumuna Etkisi. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 14(2), 1-16.

Dupuis, S., Smale, B. (1995). An Examination of the Relationship Between Psychological Wellbeing and Depression and Leisure Activity Participation Among Older Adults. Society and Leisure, 18, 67-92.

Molzahn, A.E., Gail, L. (2007). Predictors of Quality of Life in Old Age: A Cross-Validation Study. Research in Nursing and Health, 30, 141- 150.

KOOPERATİF DENETİM KURULLARI RAPORLARINI NASIL HAZIRLAR?

Yasin YAVUZ *

Giriş

Kooperatiflerdeki en önemli organlardan biri de hiç kuşkusuz denetim kurullarıdır.

Zira, Kooperatifler çok ortaklı yapılar olduğundan, ortakların haklarının korunması oldukça önemlidir.

Bu bağlamda, denetim kurulları önemli vazifeler üstlenmektedirler.

Kanun, Tebliğ ve anasözleşmelerde kooperatif denetim kurullarının nasıl çalışacağı ve raporlarını nasıl hazırlayacağı detaylı bir biçimde düzenlenmiştir.

Biz de bu makalemizde denetim kurullarının raporlarını nasıl hazırlayacağına ve genel kurula nasıl sunacağına değineceğiz.

Kooperatif Denetim Kurullarının Temel İşleyişi

1163 sayılı Kanun'a göre Denetçiler, genel kurul namına kooperatifin bütün işlem ve hesaplarını tetkik eder.

Genel kurul, denetleme organı olarak en az bir yıl için bir veya daha çok denetçi seçer.

Genel kurul yedek denetçiler de seçebilir.

Denetçilerin ve yedeklerinin kooperatif ortaklarından olması şart değildir.

Denetçiler, işletme hesabıyla bilançonun defterlerle uygunluk halinde bulunup bulunmadığını, defterlerin düzenli bir surette tutulup tutulmadığını ve işletmenin neticeleriyle mameleki hakkında uyulması gerekli olan hükümlere göre işlem yapılıp yapılmadığını incelemekle yükümlüdürler.

Ortakların şahsen sorumlu veya ek ödeme ile yükümlü olan kooperatiflerde denetçiler, ortaklar listesinin usulüne uygun olarak tutulup tutulmadığını da incelemek zorundadırlar.

Yöneticiler, bu maksatla denetçilere defterleri ve belgeleri verirler.

Denetçilerin istekleri üzerine müfredat defteri ve bu defterin hangi esaslara göre düzenlendiği ve istenilen her konu hakkında bilgi verilir.

Ortaklar gerekli gördükleri hususlarda denetçilerin dikkatini çekmeye ve açıklama yapılmasını istemeye yetkilidirler.

Denetçiler her yıl yazılı bir raporla beraber tekliflerini genel kurula sunmaya mecburdurlar.

Denetçiler, görevleri çerçevesinde işlerin yürütülmesinde gördükleri noksanlıkları, kanun veya anasözleşmeye aykırı hareketleri bundan sorumlu olanların bağlı buldukları organa ve gerekli hallerde aynı zamanda genel kurula haber vermekle yükümlüdürler.

Denetçiler yönetim ve genel kurul toplantılarına katılırlar.

Ancak, yönetim kurulunda oy kullanamazlar.

* Gümrük ve Ticaret Müfettişi

Diğer taraftan, denetçiler, görevleri sırasında öğrendikleri ve açıklanmasında kooperatifin veya ortakların şahısları için zarar umulan hususları kooperatif ortaklarına ve üçüncü şahıslara açıklayamazlar.

Anasözleşme ve genel kurul kararı ile denetleme teşkilatı hakkında daha geniş hükümler koymak, denetçilerin görev ve yetkilerini artırmak ve özellikle ara denetlemeleri öngörmek mümkündür.

Kooperatif Denetim Kurullarının Hazırlayacakları Raporlara İlişkin Temel Prensipler

Denetim kurulu raporunda; Raporun görüşüleceği genel kurul toplantı tarihi, incelemenin ait olduğu dönem ve düzenleme tarihi belirtilir.

Raporun tüm sayfaları, düzenleyen denetim kurulu üyesi veya üyeleri tarafından imzalanır.

Rapor, genel kurulda görüşülecek döneme ilişkin tüm işlem ve hesapları kapsayacak şekilde ayrıntılı bilgiler içerir.

Rapor; açık, öz ve düzgün bir dille yazılır. Raporunda, ortaklar ve diğer kişiler nezdinde yanlış kanaat uyandırıcı, gerçeğe aykırı ifadelere yer verilemez.

Denetim kurulu raporu, ilgili olduğu genel kurul toplantı tarihinden en az 15 gün önce düzenlenerek yönetim kuruluna teslim edilir.

Daha sonra rapor içeriğinde herhangi bir değişiklik yapılamaz.

Bu esaslara uygun olarak düzenlenmeyen denetim kurulu raporları, genel kurullarda görüşülemez ve kabul edilemez.

Denetim Kurulu Raporunda Bulunması Gereken Unsurlar

Kooperatifler ve Üst Kuruluşları Denetim Kurulu Üyelerinin Genel Kurul Toplantılarına Sunacakları Denetim Kurulu Raporunun Usul Ve Esaslarına İlişkin Tebliğe göre denetim

kurulu raporunun, aşağıda belirtilen bölüm ve konuları içerecek şekilde düzenlenmesi esastır.

a) Kuruluş işlemleri bölümü

1) Yeni kurulan kooperatif veya üst kuruluşlarında, kuruluş işlemleri için yapılan harcamalar ve buna ilişkin muhasebe kayıtları incelenir, kuruluş işlemlerinde herhangi bir usulsüzlük bulunup bulunmadığı raporda belirtilir.

2) Kooperatif veya üst kuruluşun unvanında, 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa aykırı olarak, kamu kurum ve kuruluşunun ismine yer verilip verilmediği açıklanır.

b) Yönetim kurulu ve personel işlemleri bölümü

1) Yönetim kurulu üyelerinin, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu ve Kooperatif anasözleşmesinde öngörülen üyelik şartlarını taşıyıp taşımadığı yönünde yapılan araştırma neticesine yer verilir.

2) Raporun ilgili olduğu dönemde, yönetim kurulu toplantı nisabı kaybedilmiş ise, denetim kurulu tarafından gecikilmeksizin yeteri kadar yedek üye çağrılıp çağrılmadığı belirtilir.

3) Yönetim kurulu üyeleri hakkında, kooperatifi zarara uğratici eylemleri dolayısıyla açılmış hukuki sorumluluk davası veya göreve devam konusunu etkileyecek nitelikte Kooperatifler Kanununda belirtilen suçlarla ilgili açılmış kamu davası bulunmakta ise, davaya ilişkin genel bilgilere yer verilir.

4) Yönetim kurulu üyelerine, genel kurulca belirlenen aylık ücret, huzur hakkı, risturn ve yolluk dışında başka bir ad altında veya belirlenen bu tutarların üzerinde ödeme yapıp yapılmadığı belirtilir.

5) 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu ve kooperatif anasözleşmesine aykırı olarak, genel kurulun devir ve terk edemeyeceği yetkilerin yönetim kurulu üyelerince kullanılıp

kullanılmadığı, bu bağlamda; gayrimenkul alımında ve satımında takip edilecek usul ile alınacak gayrimenkulün niteliği, yeri ve azami fiyatı ile satılacak gayrimenkulün asgari fiyatıyla ilgili genel kurul kararına uygun hareket edilip edilmediği, imalat ve inşaat işlerinin genel kurulca belirlenen yöntemle yapılıp yapılmadığı açıklanır.

6) Yönetim kurulu üyeleri ve kooperatif memurlarının, kooperatifle, kooperatif konusuna giren bir ticari muamele yapılıp yapılmadıkları belirtilir.

7) Yapı kooperatiflerinde, genel kurulca alınması kararlaştırılan gayrimenkullerin alımının, kat karşılığı arsa devralınmasının, yönetim kurulunca tapu devri veya tapuya şerh verdirilecek bir satış vaadi sözleşmesi ile yapılıp yapılmadığına yer verilir.

8) Yönetim kurulu üyelerinin, kooperatife ait defter ve belgeleri incelenmek üzere denetim kuruluna verip vermedikleri, bu konuda herhangi bir sıkıntı yaşanıp yaşanmadığı ortaya konulur.

9) Genel kurul toplantısına sunulan yönetim kurulu yıllık çalışma raporunun, kooperatifin gerçek durumunu yansıtır şekilde eksiksiz ve hatasız hazırlanıp hazırlanmadığı açıklanır.

10) Müdür ve kooperatif memurlarına ödenen ücretler kapsamında, ilgililerin sigorta primlerinin Sosyal Güvenlik Kurumuna tam ve zamanında yatırılıp yatırılmadığı belirtilir.

c) Ortaklık işlemleri bölümü

1) Genel kurul toplantısına ilişkin ortaklar listesinin, kooperatif anasözleşmesinde belirtilen bilgileri içerir şekilde düzenlenip düzenlenmediği belirtilir.

2) Kooperatife ortak kaydedilen veya ortaklığı sona erenlerle ilgili olarak yönetim kurulu kararları alınıp alınmadığına yer verilir.

3) Genel kurul toplantısına ilişkin düzenlenen ortaklar listesinin, kooperatifin ortaklar defterindeki kayıtlarla uygunluk içerisinde

bulunup bulunmadığı, bu bağlamda, genel kurul toplantısına katılma hakkı bulunmayanların ortaklar listesinde yer alıp almadığı, yapı kooperatifleri hariç olmak üzere diğer kooperatiflerde genel kurul tarihinin üç ay öncesinden ortak olmayanların listede yer alıp almadığı, haklarında alınan çıkarma kararı kesinleşmeyen ortakların listede kayıtlı olup olmadıkları hususlarına yer verilir.

4) Yapı kooperatiflerinde, genel kurulca kararlaştırılan ortak sayısının üzerinde ortak kaydedilip kaydedilmediği belirtilir.

5) Anasözleşmede gösterilmeyen sebeplerle ortaklıktan ihraç olup olmadığı, haklarındaki çıkarma kararı kesinleşmeyen ortakların yerine yeni ortak alınıp alınmadığı açıklanır.

6) Kooperatif ortakları tarafından, yönetim kurulu üyeleri ve kooperatif personeli hakkında, denetim kuruluna intikal ettirilmiş şikayetler var ise, bu konularda yapılan incelemelerden bahsedilir.

7) Yönetim kurulu tarafından, ortaklar arasında hak ve vecibelerde eşitlik ilkesine uygun hareket edilip edilmediği konusunda açıklama yapılır.

ç) Defter ve belgeler bölümü

1) Türk Ticaret Kanunu hükümleri uyarınca tutulması zorunlu olan, yevmiye defteri, defteri kebir, envanter ve bilanço defteri, yönetim kurulu karar defteri ve genel kurul karar defterinin kullanılıp kullanılmadığı belirtilir.

2) Yevmiye defteri kayıtlarının kanunda öngörülen sürede yapılıp yapılmadığı, kayıt nizamına uyulup uyulmadığından bahsedilir.

3) Envanter ve bilanço defterine, kooperatifin dönem sonu bilançosu ile dönem başı açılış bilançosunun işlenip işlenmediği açıklanır.

4) Yevmiye ve envanter defterlerinin, kanunda öngörülen süre içerisinde noter kapanış tasdikinin yaptırılıp yaptırılmadığı ortaya konulur.

5) Defterler ile saklanması zorunlu olan

belgelerin, Türk Ticaret Kanununda öngörülen süreyle saklanıp saklanmadığı belirtilir.

6) Muhasebe kayıtlarında yer alan tahsilat ve ödemelerin tümünün kanunen geçerli belgeye dayanıp dayanmadığı açıklanır.

d) Bilanço, gelir gider farkı hesabı ve mali durum bölümü

1) Bilanço ve gelir gider tablosunun, kooperatifin muhasebe defterlerine uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığı, yanlış, eksik bilgi bulunup bulunmadığı, bilanço kalemlerinin ayrıntılı bilgi içerip içermediği ortaya konulur.

2) Bilanço ve gelir gider tablosunun muhasebe standartları ve ilkelerine göre düzenlenip düzenlenmediği belirtilir.

3) Bir önceki genel kurulda görüşülerek kabul edilen bütçe ile gerçekleşen bilanço kalemlerinin uyumlu olup olmadığı açıklanır.

4) Bilançoda "**Hazır Değerler**", "**Menkul Kıymetler**" bölümünde yer alan tutarların fiilen bulunup bulunmadığı sayım ile tespit edilir ve sayım sonuçlarına raporda yer verilir.

5) Kooperatifin alacaklarının hangi işlemlerden kaynaklandığı, alacakların takibi ve tahsili konusunda yönetim kurulunca gerekli gayret ve titizliğin gösterilip gösterilmediği belirtilir.

6) Kooperatif kayıtlarında görünen avansların ayrıntılı dökümü ile bu avansların kooperatifin amaç ve faaliyeti kapsamında verilip verilmediği, avans kapatma işlemlerinde süre ve belge yönünden gerekli titizliğin gösterilip gösterilmediği ortaya konulur.

7) Kooperatifin genel olarak borçlarının dökümü, gerçek bir mal veya hizmet alımına dayanıp dayanmadıkları, borçların vadesinde ödenmesi konusunda yönetim kurulunca gerekli tedbirlerin alınmadığı doğrultusunda açıklama yapılır.

8) Ortaklardan yapılan her türlü tahsilatın kayıtlara eksiksiz intikal ettirilip ettirilmediği, gecikme faizi tahakkuk ve tahsilatlarının

yapılıp yapılmadığı belirtilir.

9) Vergi ve diğer yasal yükümlülüklerin tam ve zamanında yerine getirilip getirilmediği, kooperatif faaliyetlerinin yürütülmesi sırasında herhangi bir faiz, gecikme cezası ödenmiş ise bunların dökümü, nedenleri ve bilançoda açık olarak yer verilip verilmediği açıklanır.

10) Genel yönetim giderlerinin usulüne uygun, kooperatifin iş hacmiyle uyumlu olup olmadığı ortaya konulur.

11) Kooperatifin ilgili faaliyet dönemindeki işlemleri neticesinde olumlu gelir gider farkı oluşmuş ise, bu farkın 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu ve kooperatif anasözleşmesi hükümlerine uygun olarak dağıtımının yapılmadığı, işlemler neticesinde menfi gelir gider farkı oluşmuş ise, bu farkın 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu ve kooperatif anasözleşmesi hükümlerine uygun olarak karşılanıp karşılanmadığı belirtilir.

12) Yukarıda yer verilen tespitler çerçevesinde, kooperatifin mali durumu hakkında genel bir değerlendirme yapılır.

e) Arsa alımı ve inşaat çalışmaları bölümü

Arsa alımı gerçekleşmiş ise, arsanın kooperatif amaçlarına uygun olup olmadığı, alım bedeli, yapılan ödemelerin tutarı vb. hususlar belirtilir.

f) Diğer açıklamalar ve sonuç bölümü

1) Kooperatif tasfiye halinde ise, tasfiye aşamasına ilişkin açıklamalara yer verilir.

2) Kooperatifin türü, özel durumu gibi nedenler gözetilerek, bu tebliğde yer almayan hususlara ilave olarak denetim kurulu raporlarında gerekli görülen açıklamalara ve önerilere yer verilebilir.

3) İşlerin yürütülmesinde görülen eksiklikler ile kanun ve anasözleşmeye aykırı hareketler

belirlenmiş ise, kısa açıklama yapılır ve yapılacak işleme dair görüşlere yer verilir.

4) Sonuç bölümünde, kooperatifin işlem ve hesaplarının incelenmesi sonucunda ulaşılan kanaat belirtilerek, yönetim kurulunun ibra edilmesi veya ibra edilmemesi genel kurulun takdirine sunulur.

Değerlendirme ve Sonuç

Kooperatif denetim kurulları, Kooperatif ortaklarının haklarının korunması için faaliyetlerini yürütür.

Denetim organının görevini nasıl ifa edeceği Kanun, Tebliğ ve anasözleşmelerde etraflıca düzenlenmiş olup, bu hususlara uygun hareket edilmesi gerek denetçiler için gerekse ortaklar için oldukça önemlidir.

Böylece denetim kurulu, Kooperatifin işleyişinde görülen aksaklıkları büyük oranda tespit edebilecek ve kooperatiflerin düzgün işlemesine katkıda bulunacaktır.

Kooperatiflerde yaşanan birçok sorunun ve suiistimalin ana nedenlerinden biri denetim kurullarının görevlerini mevzuat bilgisi eksikliğinden dolayı tam olarak yerine getirmemesidir.

Dolayısıyla, denetçilerin bu konular hakkında bilgilendirilmesi ve eğitime tabi tutulması önem arz etmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu,
- 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun,
- 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu,
- Kooperatifler Ve Üst Kuruluşları Denetim Kurulu Üyelerinin Genel Kurul Toplantılarına Sunacakları Denetim Kurulu Raporunun Usul Ve Esaslarına İlişkin Tebliğ,
- Mustafa ÇEKER, 6012 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na göre Ticaret Hukuku, Karahan Kitabevi, Şubat 2013,
- Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı 2012-2016,
- <http://ica.coop/>, International Alliance Cooperative's Strategy,
- koop.gtb.gov.tr, Site İşletme Kooperatifi Örnek Anasözleşmesi.

DÜNYA'DA SAĞLIK KOOPERATİFLERİ : JAPONYA ÖRNEĞİ

Şafak Handan KARAKULAK *

Giriş

Sağlık kooperatifçiliği alanında hazırlanan ve yayınlanan tek rapor olan Birleşmiş Milletlerin 1997 yılındaki raporunda, Kooperatifler aracılığıyla, farklı ülkelerdeki milyonlarca insana sağlık hizmetlerinin sunulmasında sağlık kooperatiflerinin önemli rol oynadığı belirtilmiştir.¹

Bu kooperatiflerin yaklaşık %80'i Avrupa, Kuzey Amerika Ülkeleri, Japonya ve İsrail'i de içeren kuzey ülkelerinde yer almaktadır.

2014 yılında yapılan uluslararası bir araştırmada, Burkina Faso'daki küçük çaplı kooperatiflerden, Brezilya'daki yüksek cirolara ulaşmış olan 100.000 doktor ortağın milletine hizmet sağladığı kooperatiflere kadar dünyada

59 ülkede sağlık alanında kooperatifler aracılığıyla hizmet verildiğinden bahsedilmiştir.

Öyle ki, Brezilya, Birleşik Krallık, Kolombiya, Japonya, İspanya ve ABD'deki sağlık kooperatiflerinin sunduğu hizmet ağı 1 milyonu aşkın insanı kapsamaktadır.²

Uluslararası Kooperatifler Birliği'nin Cape Town'da açıkladığı 2015 küresel istatistik projesinin sonucu olan rapordaki sağlık ve sosyal bakım sektörüne yönelik verilerde, 2013 yılında 16 ülkedeki 104 kooperatifin 36,29 milyar dolar toplam ciro yaptığını gözler önüne sermektedir.

Başta Brezilya olmak üzere Amerika Birleşik Devletleri, İspanya, Kolombiya ve Belçika'daki 10 büyük sağlık kooperatifinin cirosu toplam 33,68 milyar dolar olarak gerçekleşmiş olması, sağlık kooperatiflerinin dünyanın birçok ülkesinde büyük ölçeklerde faaliyet gösterdiğinin kanıtıdır.³

Japonya'da Hizmet Veren Sağlık Kooperatifleri

Japonya'da 125'in üzerinde tıbbi kooperatifler yaklaşık 3 milyon hastaya hizmet sağlamaktadır.⁴

Japonya'da Sağlık kooperatifleri, hastanelerden dış kliniklerine ve yetişkin günlük bakım merkezlerine kadar değişen sağlık kooperatifleri tesislerini kapsamaktadır. Sağlık Kooperatiflerinin odak noktası, önleyici bakım ve toplum sağlığı üzerinedir.

* **Gümrük ve Ticaret Bakanlığı**
Gümrük ve Ticaret Uzmanı

1) Birleşmiş Milletler, dünyadaki sağlık kooperatifleri ile ilgili yayınlanan bu küresel araştırmasından sonra başka bir araştırması yayınlanmamış olması sebebiyle 1997 verileri kullanılmıştır. "Health Co-op Around the World : a survey "(HCW14) <http://previewihco.files.wordpress.com/2013/12/survey-health-co-op-2014-summary.pdf> (Erişim tarihi: 25/07/2016)

2) Jean-Pierre Girard, "Better Health & Social Care: How are Co-ops & Mutuals Boosting Innovation & Access Worldwide?" An international survey of co-ops and mutuals at work in the health and social care sector (CMHSC14), 2014 LPS Productions, Montréal, Québec, Canada, s.

3) http://www.euricse.eu/wp-content/uploads/2015/11/WCM_2015-WEB.pdf (Erişim tarihi: 28/07/2016)

4) Committee for the Promotion and Advancement of Cooperatives. The Contribution of Cooperatives to the Implementation of the World Summit for Social Development Declaration and Programme of Action. Conference Room Paper. New York, 17-28 May 1999. Full Text

81 tane hastane, 351 tane sağlık kliniği, 55 tane dış kliniği, 227 tane evde bakım hizmeti veren hemşirelik merkezi, 375 tane evde bakım destek merkezi ve 297 tane yetişkinlere gündüz bakım hizmetleri sağlayan tesisi ile 117 tane kooperatifi olan bir ülkedir.

Ayrıca bu kooperatiflerin, 280 milyar Yen toplam satışı bulunmakta ve 28.000 'den fazla bireylerin tam zamanlı istihdam sağlamaktadır.

Dahası, spor tesisleri ve konut gibi daha fazla alana genişleyerek hizmet sağlayabilmektedir.

Japonya'da sağlık kooperatifleri uluslararası çalışmalara da katılmaktadır.

Bu kooperatifler, 2006 yılında Jawa depremzedelerine 10 bin Amerikan doları bağışlamıştır.

Yine, 2008 yılında Myanmar kasırgası için Dünya Doktorlarına 2 milyon yen bağışlamıştır. Ayrıca bu kooperatifler, Nepal, Sri Lanka, Güney Kore ve Moğolistan'daki kooperatif olan hastane veya dış klinikleri ile çalışma turları ve değişim programlarına katılım sağlayarak, Asya Pasifik Sağlık Kooperatif Örgütünün diğer üyelerine yardım sağlamıştır. ⁵

Japonya'daki sağlık hizmetlerinin alternatifini sağlık kooperatifleridir.

Yaklaşık üç milyon kişiyi temsil eden 125'den fazla sağlık kooperatifi, üyesi olan vatandaşların sağlığa ve günlük yaşama dair sorunlarını tartışmak ve bakıcılar ve bu işyerlerinin sağlık uzmanları ile işbirliği içinde alınan önlemler doğrultusunda bunları çözmek için bir forum olarak hareket etmektedir.

Hemşireler, doktorlar, sosyal çalışmacılar, fizyoterapistler ve diğer sağlık uzmanları,

sağlık hizmetine toplum öncülüğünde yaklaşan aktif kooperatif ortaklarıdır.

Bu toplumsal rol, Japon sağlık kooperatiflerinin yaptığı, doktorlar ve diğer sağlık uzmanlarının eğitimi çalışmaları ile güçlendirilmiştir.

Hastalıkların önlenmesi kapsamında, her sağlık kooperatifi kliniğin ünü, onların sergilediği performansın prosedürüne ve ya ne kadar reçete yazıldığına değil ortaklarının sağlıklarının nasıl olduğuna dayanmaktadır. ⁶

Japon Tüketici Kooperatifleri Birliği Sağlık Kooperatifi Derneği Ağı (HCAJCCU)'nce yönetilen çok sayıda hastane, klinik ve rehabilitasyon merkezi 50 yılı aşkın süredir büyümeye devam etmektedir.

Japon sağlık kooperatifleri ağının koruyucu sağlık uygulamalarının temel birimini 'Han' diye adlandırmaktadır.

Han'lar sofistike bir sağlık teşviki stratejisinin ürünüdür. Japonya'nın sağlık kooperatifleri, 26.217 Han grubu ile çalışmaktadır. ⁷

Han, aynı mahallede, aynı sokakta ya da aynı semtte yaşayan 10 ile 20 vatandaşın oluşturduğu sağlık öbekleridir.

Hanlar, ayda ortalama bir kez ve birkaç saat için yerel bir salonda veya eğlence merkezinde toplanıp hastalıkların önlenmesi hareketinde yer almayı gönüllü olarak kabul etmiş kişilerden oluşan topluluklardır.

Hanlar, Japonya'nın tüketici kooperatifleri ile uyumlu bir şekilde, beslenme eğitimi ve sağlıklı gıda üretimi ve dağıtımında merkezi bir rol oynamakta ve sağlıkla ilgili çeşitli faaliyetleri üstlenmektedir.

Ortaklar, tansiyon, ağırlık ve kas kütlesi ölçme, dışkı ve idrar analizleri ve diyabet testleri gibi çeşitli sağlık kontrollerini öğrenmektedir.

Ciddi bir anomali görülmesi durumunda ise sonuçlar hemen harekete geçilebilen sağlık kooperatiflerindeki uzmanlara gönderilmektedir. ⁸

Bu Hanlarda yapılan toplantılarda sağlık

5) Catherine Leviten-Reid "The Role of Co-operatives in Health Care National and International Perspectives" Centre for the Study of Co-operatives University of Saskatchewan June 2009, s.6

6) Jean-Pierre Girard & John Restakis "To Life! Japan's model of co-operative health care & what it means for Canada" Making waves, Canada's community economic development magazine, vol. 19, no 1, 2008, s.6

7) Catherine Leviten-Reid ,2009, s.6

8) Jean-Pierre Girard & John Restakis,2008,s.7

uzmanları önemli bir yere sahiptir.

Örneğin, bir uzman gripten nasıl korunulacağı bilgisini vermekte ya da fiziksel aktivitelerin önemini anlatmaktadır.

Ayrıca bu toplantılar ile ortaklar arasında iletişim güçlenmekte ve bağlar kuvvetlenmektedir.

Bu da sağlam bir sosyal ağın oluşmasına vesile olmaktadır.

Böylece, Japonya'daki modernizasyon ve kent merkezlerinin büyümesi geleneksel sosyal bağları tehdit ederken, Hanlar, özellikle çoğu yaşlı insanın kaderi olan yalnızlık hissini azaltmaktadır.

Burada belirtmek gerekir ki, kooperatiflerin bu büyük ağı, birçok sivil toplum örgütü ile işbirliği halinde proje yürütülmesine vesile olmaktadır.

Örneğin, bu kooperatifler, yaşlıların hareketlilik gereksinimleri ışığında şehirlerin yeniden tasarlanması için Dünya Sağlık Örgütü'nün bir programında işbirliği yapmışlardır.

Bu toplum temelli sağlık teşvik stratejisi olarak adlandırabileceğimiz uygulama ile hastalığın tanısı ve tedavisi arasındaki uçurumun azaltılmasında ve yatış süresini kısaltılmasında etkileyici sonuçlar verdiği görülmüştür.

Örneğin tipik bir Geriatri* Sağlık Hizmeti kooperatifinde kalış ortalama uzunluğu 109 gündür. Yaşı 85 yaş ve üzeri hastalarda eve dönüş oranı % 45 gibi şaşırtıcı bir orana sahiptir.

Bu arada, 2008 yılı için, kooperatif hizmetlerinin kullanımı için yıllık üyelik ücreti 60 \$'dır.

Ayrıca, kooperatifin tesisinde kalan kullanıcılar için kullanıcıların emeklilik planları ve kullanıcı ücretinin bir kombinasyonu ile oluşturulmuş aylık maliyet yaklaşık 500 \$'dır. ⁹

9) John Restakis ve Ondrej Filip "Enabling Policy for Health and Social Co-ops in BC" Eylül 2008, s.9 <http://www.bcca.coop/sites/bcca.coop/files/Enabling%20Policy%20for%20Health%20and%20Social%20Coops.pdf> (Erişim tarihi: 28/07/2016)

* Yaşlılık hekimliği ya da Geriatri; yaşlılık dönemindeki sağlık sorunları ve bu sorunların tedavileriyle ilgilenen tip daldır.

Özetle, hayata geçirilmiş bu Japon kooperatif ağı, vatandaşların sağlık ihtiyaçlarını ve isteklerini kapsamlı bir şekilde karşılamak amacıyla onların gönüllü bir şekilde organize edilmesine yardımcı olur.

Birincil sağlık hizmetlerinde oluşturulan bu Hanlardaki gönüllü kişiler ve sağlık uzmanları, yerel yenilikler ve finans ve yönetmelikte devletin rolünü bozmadan hesap verilebilirlik ile ödüllendirilen bir kontrol mekanizmasına sahiptir.

Kısacası, Hastalık önleme, sağlığın teşviki ve geliştirilmesi, sosyal adalet, dayanışma ve sivil eylem Japonya'nın kooperatif ağı tarafından benimsenen değerlerdir ve sistemli bir şekilde toplumsal bir hareket olarak güzel bir dünya örneği teşkil etmektedir.

Tokyo Sağlık Kooperatifi Japonya'daki sağlık kooperatifi örneklerinden biridir.

Bu Kooperatif, kentin altı belediyesinde hizmet vermekte olup iki hastane ve on klinik ile hizmet sunmaktadır.

Klinikler yaşlı bakım tesisleridir ve her klinik tam zamanlı hekim istihdam etmektedir.

Hastaneler ise kooperatif ortaklarına aittir ve onlar tarafından yönetilir.

Yukarıda belirtildiği gibi, bu kooperatifin de odağı sağlığın teşviki ve önleyici bakım üzerindedir.

Tokyo Sağlık Kooperatifinin 45.000 üyesi vardır ve 1.9 milyar Yen tutarında ortak sermayesine sahiptir.

Ana hastaneler ve toplum kliniklerin yanı sıra 39 şubesi ve 550 tam zamanlı ve 500 yarı zamanlı çalışanı mevcuttur.

Japonya'nın sağlık sistemi içinde çalışan tüm doktorlar gibi kooperatif hekimlerinin de maaşı vardır.

Diğer hastanelerin aksine, kooperatif ortakları, Japonya'nın medikal sağlık sistemi tarafından karşılanmayan hizmetler için hiç bir ücret ödemez.

Devlet eliyle ve özel işletilen sağlık hizmetlerinin aksine, Tokyo Sağlık Kooperatifinde ek kullanıcı ücretlerinin olmamasına rağmen hasta bakımı için yüksek kalite standartları korumaktadır.

Tokyo Sağlık Kooperatifi, diğer kooperatif hastaneleri gibi, imkanları genişletmek, personel almak ve yeni donanım kazanmak için üye yatırımlarına ve topluluk fonuna dayanan bir finansman sisteme sahiptir. Hizmete erişilebilirlik ve uygun fiyat, kooperatif misyonunun merkezindedir.

Bu noktada, kooperatifin sağlık hizmeti kolay erişilebilir bir şekilde uygun fiyata sağlamanın, Han topluluğu ile olan bağlantısı da ayrıca önem taşımaktadır. ¹⁰

Tokya'daki diğer bir sağlık kooperatifi olan Ottizumi Sağlık kooperatifi Hastanesi 2002 yılında inşa edilmiş olup 150 çalışana ve 45.000 ortağa sahiptir. Bu ortaklar, 10\$ üyelik ücreti ödeyerek ortak olmuştur.

Topluluğun para toplaması, kooperatif sermaye yatırımlarını ve ekipman alımlarını kapsayan fonları yükseltmiştir.

Kooperatif aynı zamanda, 1 milyon \$ olan yıllık işletme açığını kapatmak için banka kredisi ödemektedir. Benzer şekilde Nagano Sağlık Kooperatifi Nagano Merkez Hastanesi, bir hemşire ve bir yönetici ile küçük bir klinikte 1961 yılında hizmete başlamıştır.

1966 yılında, % 50'si banka kredisi ile sağlanan yeni bir hastane inşa etmek amacıyla, geri kalan% 50 oranındaki gerekli sermayenin toplanması için 600 üyesini harekete geçirmiştir.

Bugün kooperatifin 49,000'i aşkın ortağı, bir merkez hastanesi,2 medikal kliniği, bir tane 100 yataklı bakım evi vardır.

31 şubesi olan bu kooperatif, toplum sağlığı ve para toplama faaliyetlerinde 376 Han grubu ile ortaklık yürütmektedir. ¹¹

10) John Restakis ve Ondrej Filip, 2008, s.9-10

11) Catherine Leviten-Reid ,2009, s.6 ve John Restakis ve Ondrej Filip, 2008, s.9-10

Sonuç

Japonya'daki sağlık kooperatifleri ve kar amacı gütmeyen Han topluluklarını düzenlemeye yönelik bir mevzuat olmamasına ve kar amacı gütmeyen kuruluşlara vergi politikalarında ayrıcalık tanınmamasına rağmen, devletin ve yerel yönetimlerin kendileri için bir şeyler yapmasını beklemeyen halkın seferber olması, Japonya'nın sağlık alanında kooperatifleşmesine katkı sağlamıştır.

KAYNAKÇA

1. Health Co-op Around the World : a survey "(HCW14) <http://previewihco.files.wordpress.com/2013/12/survey-health-co-op-2014-summary.pdf> (Erişim tarihi: 01/08/2014)

2. "Interview with Jean-Pierre Girard,a researcher/consultant in collective enterprises for nearly 30 year" 2013 International Summit of Cooperatives, interview in 03/12/2013.

3 http://www.euricse.eu/wp-content/uploads/2015/11/WCM_2015-WEB.pdf

4. Committee for the Promotion and Advancement of Cooperatives. The Contribution of Cooperatives to the Implementation of the World Summit for Social Development Declaration and Programme of Action. Conference Room Paper. New York, 17-28 May 1999. Full Text

5. Catherine Leviten-Reid "The Role of Co-operatives in Health Care National and International Perspectives" Centre for the Study of Co-operatives University of Saskatchewan June 2009.

6. Jean-Pierre Girard & John Restakis "To Life! Japan's model of co-operative health care & what it means for Canada" Making waves, Canada's community economic development magazine, vol. 19, no 1, 2008.

7. John Restakis ve Ondrej Filip "Enabling Policy for Health and Social Co-ops in BC" Eylül 2008. <http://www.bcca.coop/sites/bcca.coop/files/Enabling%20Policy%20for%20Health%20and%20Social%20Coops.pdf> (Erişim tarihi: 21/06/2016)

OSMANLI YÖNETİM YAPISINDA BELEDİYE ÖRGÜTLENMESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI: ALTINCI DAİRE-İ BELEDİYE ÖRNEĞİ

Hasan YAYLI*

II. Mahmut reformları ile Osmanlı kentsel alanlarında yerel nitelikli hizmetlerden sorumlu olan idari yapıların dönüştürülmesi sonucunda, kentsel alanlarda hizmet sunmakla görevlendirilen yeni kurumların yeterince örgütlenememeleri nedeniyle Osmanlı kentlerinde ortaya çıkan kentsel alanlardaki hizmet sunum açığının kapatılmasına yönelik amaç, Avrupa devletlerinin Osmanlı kentlerinde “**belediye**” teşkilatları kurulması yönündeki talepleri ile birleşince ilk kez 16 Ağustos 1855 (2 Zilhicce 1271) tarihinde Takvim-i Vekayi’de yayımlanan bir tebliğ-i remi ile İstanbul’da “**Şehremaneti**” adıyla bir belediye teşkilatı kurulup, İhtisap Nezareti ortadan kaldırıldı. Bu ilk uygulama yalnızca İstanbul’u kapsamaktaydı. İstanbul Şehremaneti uygulamasının modern belediyeciliğin başlangıcı için iyi bir örnek olduğu söylenemez.

Ortaylı’ya göre değişen sadece İhtisap Nezaretinin adı idi (Ortaylı,1978:18). Zira İstanbul hala yürüyecek kaldırımları olmayan; binecek arabadan, rahat edecek otelden, yemek yenecek lokantadan yoksun ve sokakları tehlikelilerle dolu bir şehirdir (Ergin,1936:122). Şehremaneti uygulamasının başarısız olması nedeni ile İstanbul için, Batıdaki iyi uygulamaları da gözeterik bir model önerisi

* Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, İİBF SBKY Bölümü Öğretim Üyesi, hyayli@hotmail.com

1) Bilal Eryılmaz’a göre Beyoğlu ve Galata semtlerinde kurulan belediye teşkilatına “Altıncı Daire-i Belediye” denilmesinin sebebi, Tanzimatın mimarlarından Mustafa Reşit ve Ali Paşanın, Paris’in seçkin ve modern bir semti olan “Sixième Arondissement” (Altıncı Daire) denilen bölgesinde kısa bir süre oturmuş olmalarıdır ki bu bölge Paris’te yabancıların yoğunluklu olarak yaşadıkları bir bölgedir (Eryılmaz,1992:205).

geliştirilmesi için İntizam-ı Şehir Komisyonu adında bir komisyon kuruldu. 4 Ramazan 1272 (9 Mayıs 1856) tarihli Padişahın yazılı izni ile kurulan İntizam-ı Şehir Komisyonu, o devirde İstanbul’da batı tarzı belediyeciliği bilebilecek ve uygulayabilecek Türk aydınların olmaması nedeniyle (Ergin,1936:124), büyük çoğunlukla gayrimüslim tebaa ve İstanbul’daki tanınmış yabancılardan oluşturulmuştur.

Dört yıllık bir çalışmadan sonra komisyon o tarihte önemli sayılabilecek bazı hususları saptamış ve bunları gerçekleştirmekle yükümlü bir belediye yapısı kurulmasını önermiştir. Komisyon 1857 yılında dağılmadan önce bir nizamname hazırlayarak Bab-ı Ali’ye sunmuştur.

İntizam-ı Şehir Komisyonu’nun 1857 yılında hazırlayıp Babıali’ye sunduğu rapor Ticaret Nazırı tarafından Meclis-i Vala başkanlığına sunulmuş ve komisyonun önerdiği model Meclis-i Vala tarafından 9 Aralık 1857 Tarihli mazbata ile kabul edilmiştir.

Meclis-i Vala, komisyonun tüm İstanbul için öngördüğü modeli sadece Galata – Beyoğlu’nu kapsayan Altıncı Daire-i Belediye için olan bölümünü uygulamaya koymuş bunun dışında kalan semtlerde ciddi bir örgütlenmeye gitmemiştir. Bunun nedeni Meclis-i Vala’nın adı geçen mazbatasında şu şekilde ifade edilmektedir:

“İstanbul gibi büyük şehirlerde belediye ve zabıta işlerini yürütmek için müteaddit daireler meydana getirerek bunların bir tek yönetimde toplanması gerek ise de, bunun birden yapılması mümkün olmayacağından, Altıncı Daire¹ olarak kabul edilen Beyoğlu ve

Galata'da ilk tecrübenin başlatılması uygun görülmüştür.

Beyoğlu ve Galata'da çok sayıda ticarethane ve ev bulunmaktadır. Bunların sahipleri ve burada oturanlar, çoğunlukla belediyeyi başka ülkelerde görmüş ve önemini kavramış olduklarından, yapılacak harcamalara karşılık kendilerinden alınacak vergi ve resimleri ödemekte bir güçlük çıkarmazlar. Bu nedenle belediye teşkilatının önce Galata ve Beyoğlu semtlerinde denenmesi ve burada iyi sonuçlar alınıp gösterildikten sonra diğer yerlere de yaygınlaştırılması münasıptır...”(Ergin,1995:1308).

Görüldüğü gibi ilk belediye teşkilatının Galata ve Beyoğlu semtlerinde kurulmasında Avrupalılara yaranma ya da hayranlıktan ziyade ekonomik düzey, refah seviyesinin yüksek olması ayrıca belediye hizmetlerinin de şiddetle talep edildiği göz önünde tutulmuştur. Diğer taraftan bu düzenleme ile kagir binaların ekseriyette olduğu, sokaklarda farklı giyimde insanların dolaştığı, yemekleri, giyimleri, eğlence biçimleri farklı kimselerin ikamet ettiği, yabancı dillerin konuşulduğu, yabancı dilde gazete ve kitapların satılıp, okunduğu bu bölgede ikamet eden yabancı misyon temsilcilerinin şikayetlerinin azaltılmasının sağlanması da amaçlanmıştır.

Altıncı Daire-i Belediye, Babıali'nin gözetimi altında ancak, hareket serbestisi verilen bir ofis gibi çalışacaktı. Babıali'nin ve padişahın iradesi ile yürürlüğe giren daire ile ilgili nizamnameler çerçevesinde, karar ve talimatları dairenin meclisi alacak, daire reisinin onayı ile işler yürüyecekti. Altıncı Daire-i Belediye Meclisi, bütçeyi hazırlar ve onay için Babıali'ye gönderirdi.

Daire bütçesi padişah iradesi ile yürürlüğe girerdi. Sadece daire sınırları içindeki mülk sahiplerinden olmak üzere alınacak vergilerini miktarı ve toplanması ile ilgili nizamname hazırlama yetkisi vardı. Meclis ayrıca çarşı, pazar, sokak ve işyerlerinin

2) 4 Rebiyülevvel 1282 (28 Temmuz 1865) tarihli meclis-i mahsus-u vükela kararı ile ekmek dışındaki tüm maddelere narh koyma uygulamasından vazgeçilmiştir. Bu durum 1580 sayılı kanunun yayımlanmasına kadar devam etmiştir.

temizliği ile ilgili olarak kararlar alıp, talimatnameler hazırlayabilir ve yasaklar koyabilirdi. Dairede istihdam edilecek personele Meclis karar verir Babıali onaylardı. Altıncı Daire-i Belediye masrafları bölgedeki emlak sahiplerinden toplanan aydınlatma ve temizlik resmi, bina tamir ve ruhsat harcı ile % 2'ye ulaşan emlak vergisi ile karşılanmıştır. Daireye merkezden aktarılan kaynakların yanı sıra kendi gelirini tahsil edebilme yetkisinin verilmiş olması ve kendi personelini atama noktasında sağlanan kısmi imtiyaz o dönem için yeni sayılabilecek olgulardır (Ulusoy-Akdemir,2006:158).

11 Cemaziyevvel 1274 (28 Aralık 1857) tarihli “**Altıncı Daire-i Belediye Nizamı**”nda dairenin görevleri şu şekilde belirtilmiştir: Daire sınırları içindeki mahalle ve sokaklarla kaldırımların, su yolu ve lağımların tamir ve inşası, bunların iyi bir halde bulundurulması; Sokakların aydınlatılması; Sokakların temizliğinin sağlanması; Bu hizmetlerin görülmesi için gerekli olan masraflara karşılık olarak tahsis edilecek gelirlerin tahsil edilmesi.

Daha sonra 24 Şevval 1274 (7 Haziran 1858) tarihli “Devair-i Belediyeden Altıncı Daire İtibar Olunan Beyoğlu ve Galata Dairesinin Nizam-ı Umumi”nde yukarıdaki görevlere ek olarak; belediye sınırları içindeki tüm emlakın kıymet ve iradını, yapım biçimini, mutasarrıflarının isimlerini de kapsamak üzere tahriri, ölçü ve kantarların teftişi, narh verme² görevleri de Altıncı Daire-i Belediye'ye verilmiştir (Ergin,1995:1604-1615). Adı geçen nizamnamede ayrıca İstanbul'daki diğer belediye daireleri de kurulduğu zaman bunlar için oluşturulacak yasa hükümlerine Altıncı Daire-i Belediye'nin de uyma mecburiyetinde olduğu açıklanmıştır (Tümerkan,1946:75).

Altıncı Daire-i Belediye hizmetlerin yönetimi daire müdürü ve daire müdürü başkanlığındaki daire belediye meclisine verilmiştir. Daire müdürü devlet memuru olacak, Babıalinin seçimi ve padişah iradesi ile atanacaktı. Ayrıca atanacak daire müdürünün belediye sınırları içinde en az 140.000 kuruşluk emlakının de bulunması zorunlu idi.

24 Şevval 1274 tarihli nizamnamede adı “**daire reisi**” olarak değiştirilen daire müdürünün

görevleri şunlardır: meclise başkanlık etmek; meclis ile Babıali arasında arabuluculuk etmek; meclisin kararlarını uygulamak; meclis namına bütün evrakları imzalamak; gerek gördüğü takdirde meclisi olağan üstü toplantıya çağırmak.

Altıncı Daire-i Belediye Meclisi üyeleri bölgede emlak olan ve en az on yıldır İstanbul'da ikamet ediyor olan kimselerdi. Tıpkı daire müdür gibi Babıali'nin seçimi ve padişah iradesi ile atanıyordu. Başlangıçta 7 üye ve 4 tane de yabancı uyruklu müşavir üyeden oluşan meclis'in (Ergin,1995:1601) üye sayısı 24 Şevval 1274 tarihli nizamname ile 8'e çıkarılmıştır. Ayrıca müşavir üyelerin birinci derece yakınlarından birinin daire sınırları içinde 500.000 kuruşluk emlakının olması ve on yıldır o bölgede oturuyor olması gerekiyordu. Belediye meclis üyelerinin yarısı, altı ayda bir yapılacak kura ile değiştirilerek yerlerine yenileri atanıyordu.

Altıncı Daire-i Belediye meclis üyesi olabilmek için: Daire dahilinde en az 100.000 kuruşluk gayr-ı menkule sahip olmak; en az on yıldır İstanbul'da oturuyor olmak; hukuk-u belediyeye nail olmak gerekmektedir (Tümerkan,1946:21). Altıncı Daire-i Belediye meclisinin görevleri nizamnamede şu şekilde sıralanmıştır: Altıncı Daire-i Belediye'ye verilen görevleri yerine getirmek ve bu amaçla bu görevlerin detaylarını gösterir yönetmelikler çıkarmak; mahalle, çarşı-pazar temizlik ve düzenine ait kararlar almak; yapı ve onarım işlerini pazarlık ve eksiltme yoluyla ihale etmek; Daire sınırları içindeki hizmetleri ilgilendiren masrafları tespit etmek; belediye hizmetlerinin yerine getirilmesi için mülk sahiplerinden alınacak verginin miktarını ve alınma usulünü belirlemek; belediye yazı ve hesap işleri memurunu seçmek³.

24 Şevval 1274 Tarihli nizamnamede belediye meclisine bu görevlere ek olarak yeni bir takım görevler de yüklenmiştir.

3) Ancak bu konuda meclis tek başına yetkili değildir. Seçilen memurlar Babıali'nin onayı ile atanabilmektedir.

4) Dairenin 1867 yılı bütçesinde toplam gelirin yarısını oluşturan bir gelirdir. Adı geçen yılda dairenin toplam geliri 3 milyon kuruş olup bunun bir buçuk milyon kuruşluk kısmı emlak vergisinden oluşmaktadır (Ergin, 1995:1334).

Bunlar: belediye reis muavinini, meclis başkâtibini, sandık muavinini, meclis tercümanlarını, belediye mimar ve mühendislerini tayin etmek; yıkılacak kadar eski binaların yıkılmasına karar vermek; belediye hizmetlerinin sunumu için gerekli olan gayrı menkullerin kamulaştırılmasına karar vermek; belediye reisinin sunduğu bütçe hakkında Babıali'ye değerlendirmelerini sunmak; belediye için borçlanmaya karar vermek.

Belediye meclisi altı ayda bir belediye hesaplarını inceler ve onaylayarak gazetede yayınlamaktaydı. Meclis haftada iki gün toplanmakta ve hazır olan üyelerin üçte iki çoğunluk oyu ile karar almaktadır (Ergin,1995:1603). Daire meclisi gelir ve giderlerini gösteren bir icmal yaparak onaylanmak üzere Meclis-i Vala'ya göndermektedir.

Altıncı Daire-i Belediye'nin gelirleri dört kalemden oluşmaktadır:

Aydınlatma ve temizlik resmi, kontrata harcı, mizan resmi, bina tamir ve ruhsatiye harcı, emlak vergisi,

Patent resmi (ticaretle uğraşanlardan alınan bu vergi bir tür kazanç vergisidir),

Yol, kanalizasyon gibi alt yapı çalışmalarını için işyeri sahiplerinden, gelirlerinin yüzde üçü oranında alınan vergi,

Hazineden yapılan transfer gelirleri.

Altıncı Daire-i Belediye'nin mali tablosu dönemin İstanbul Şehremaneti ile mukayese edildiği zaman son derece iyi imkanlara sahiptir.

Ancak bu durum Babıali'nin daire lehindeki kayırmasının bir sonucu olarak görülmelidir.

Zira dairenin en önemli geliri olan emlak vergisinin⁴, 1877 yılında Babıali tarafından daireye tahsisinin iptal edilmesi ile Altıncı Daire'nin mali anlamda çöküşü de başlamıştır.

Altıncı Daire-i Belediye ayrıcalıklı idari ve mali yapısıyla modern belediyeciliğin de önünü açmış ve ayrıcalıklı mali ve idari yapısı devam ettiği dönemde son derece önemli belediye hizmetleri gerçekleştirmiştir.

Adı geçen dönemde Beyoğlu-Galata semtlerini kadastro çalışmaları yapılmış, şehir merkezinde bulunan Latin mezarlığı nakledilerek buraya ve Tepebaşı'na parklar yapılmış, 1870 yılındaki yangından sonra yollar genişletilerek kagir binaların yapımı teşvik edilmiş, Şişhane yokuşuna kendi hizmet binasını inşa etmiş, bir ilk yardım hastanesi, belediye hastanesi ile kadın hastanesi kurulmuş, salgın hastalıklarla mücadele konusunda başarılı çalışmalar yapılmış, sokak aydınlatması ve temizliği konusunda önemli başarılar sağlanmıştır.

Altıncı Daire-i Belediye uygulamasında sağlanan bu kısmi başarılar üzerine 1868 yılında, daha önce İntizam-ı Şehir Komisyonu'nun İstanbul için ürettiği öneri tüm İstanbul'a yayılmak istenmiştir. 6 Ekim 1868 tarihinde yürürlüğe giren ve İstanbul şehremanetini yeniden düzenlemeyi öngören nizamnameye göre İstanbul 14 belediye dairesine bölünmüştür.

Dairelerin her birine emekli bir yüksek memur atanmış olmasına karşın, çoğunda belediye meclisleri oluşturulup gerekli personel tayin edilememiştir (Ulusoy-Akdemir,2006:158). Yeni kurulan bu daireler Altıncı Dairenden farklı olarak Babıali'ye değil Şehremanetine bağlı olacaklar ve onun şubesi gibi çalışacaklardı.

Ancak bu düzenlemeler neticesinde Tarabya ve Adalar dışındaki diğer semtlerde gerçek anlamda bir belediye dairesi oluşturulamadı.

Yazlık sefarethaneler ve zengin levantenlerin oturduğu Tarabya'da semt sakinlerinin girişimi ile ve devletten hiçbir destek istemiyor olmak taahhüdü sonucunda Mart 1865 tarihinde belediye örgütü kurulmuştur (Ortaylı,1985:137). Aynı yıllarda Galata-Beyoğlu semti sakinlerinin yazlık sayfiye ve eğlence yeri olma özelliği taşıyan Adalar'da da belediye dairesi oluşturuldu.

Osman Nuri Ergin bu konuda yaşanan başarısızlığı nizamnameyi çıkaranların bu konuda başarılı olunacağına inanmamasında görmektedir. Zira yeni kurulan dairelere atanan daire reislerinin kişisel nitelikleri incelendiğinde bir çok semtte son derece çelişkili atamalar yapıldığı görülecektir.

Nispeten kurumsallaşma yoluna girmiş Altıncı Daire-i Belediye ye "Ula" rütbesinde reis atanırken Emirgan gibi küçük ve nüfus yoğunluğu çok az olan bir semte Vezir rütbesinde bir reis atanmıştır.

Bu atamalar daire reisliği makamının bir arpalık olarak ortaya çıkması ya da kızağa çekilme yeri olarak uygulanması olarak görülmüştür.

Diğer taraftan o dönemdeki memur maaşlarının yüksekliği de düşünülürse belediye gelirlerinin reis maaşlarını bile karşılamakta yetersiz kalacağından dolayı bir çok semtte gerçek anlamda belediye dairelerinin örgütlenmesi mümkün olmamıştır (Ergin,1995:1379).

1868 yılında tüm İstanbul'a yaygınlaştırılmak istenen belediye uygulaması başarısızlıkla sonuçlanınca, nizamname ile daireler ve şehremanetine bırakılan su, imar denetimi gibi yetkiler tekrar merkezi yönetimin uhdesine alınmıştır.

KAYNAKÇA

- ERGİN, Osman, Türkiye'de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı, Cumhuriyet Matbaası, Ankara, 1936
- Mecelle-i Umur-u Belediye, İBB Kültür İşleri Dairesi Başkanlığı Yayınları, IV. Cilt, İstanbul, 1995
- ERYILMAZ, Bilal, Tanzimat ve Yönetimde Modernleşme, İşaret Yayınları, İstanbul, 1992
- ORTAYLI, İlber, "İmparatorluk Döneminde Mahalli İdarelerin ve Belediyeciliğin Evrimi", Ed.: İlhan Tekeli/İlber Ortaylı, Türkiye'de Belediyeciliğin Evrimi, Ed.: Ergun Türkcan, TİD Yayını, Ankara, 1978, s.3-26
- Tanzimattan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği, Hil Yayınları, İstanbul, 1985
- TÜMERKAN, Sıddık, Türkiye'de Belediyeler (Tarihi Gelişim ve Bugünkü Durum), İçişleri Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1946
- ULUSOY Ahmet, AKDEMİR Tekin, Mahalli İdareler Teori-Uygulama-Maliye, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2006

KOOPERATİFLERİN DAĞILMA (SONA ERME) SEBEPLERİ

Mustafa YAVUZ*

1. GİRİŞ

Kooperatiflerin temel amacı ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumaktır.

Bir kooperatif en az 7 ortak tarafından imzalanacak anasözleşme ile kurulur ve ticaret siciline tescil ile tüzel kişilik kazanır.

Kooperatiflerin dağılması ise kanun veya anasözleşmede gösterilen hallerden birinin gerçekleşmesiyle olur.

Dağılma ile birlikte kooperatif tasfiyeye girer ve dağılmanın gerçekleştiği andan itibaren bu durum ileriye doğru hüküm doğurur.

Tüzel kişiliğe sahip olan kooperatiflerin dağılma sebepleri, 1163 sayılı Kooperatifler Kanununda¹ (KoopK) özel olarak düzenlenmiştir.

Kanun koyucu, kooperatif tüzel kişiliği ile kooperatif ortaklarının ve alacaklılarının haklarını korumak bakımından bu ortaklıkların dağılmasını belli kurallara bağlamıştır.

Bu çalışmada, KoopK hükümleri çerçevesinde, kooperatiflerin dağılma sebepleri tüm yönleriyle ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

2. KOOPERATİFLERİN DAĞILMA SEBEPLERİ

* Gümrük ve Ticaret Başmüfettişi

1) 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 10.05.1969 tarihli ve 13195 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Kooperatiflerin dağılma sebeplerine, KoopK'nın 81. maddesinde yer verilmiştir. Söz konusu sebepler aşağıda sistematik olarak açıklanmıştır.

2.1. Anasözleşmede Öngörülen Dağılma Sebeplerinden Birinin Gerçekleşmesi

Kooperatiflerin anasözleşmesinde dağılma sebeplerinin gösterilmesi zorunlu değildir.

Ancak kuruluş aşamasında anasözleşmede yer verilmek veya daha sonradan anasözleşmeye hüküm eklenmek suretiyle, kanunda öngörülenlerin dışında, kooperatifin dağılmasını gerektirecek sebepler, kanunun emredici hükümlerine, kamu düzenine, ahlaka, kişilik haklarına ve dürüstlük kuralına aykırı olmamak kaydıyla, kurucular/ortaklar tarafından serbestçe belirlenebilir.

İlgili bakanlıklar tarafından hazırlanan örnek anasözleşmelerde genel itibarıyla kanunda öngörülenlerin dışında dağılma sebebi olarak, ortak sayısının 7'den aşağı düşmesi gösterilmektedir.

Bilindiği üzere, kooperatiflerde asgari ortak sayısı 7'dir.

Bunun dışında, örnek anasözleşmelerde yer alan dağılma sebepleri, genel itibarıyla KoopK'nın 81. maddesinde yer alan sebeplerin tekrarıdır.

2.2. Genel Kurulun Dağılma Kararı Alması

Kooperatiflerde bütün ortakların temsil edildiği organ, genel kuruldur.

En yetkili karar ve irade organı olan genel kurul, gerekli görmesi halinde kooperatifin dağılması yönünde karar almaya yetkilidir.

Genel kurul bu yetkisini, devir ve terk edemez. KoopK'da, genel kurulun dağılma kararı alabilmesi için kooperatif işlerinin bulunduğu aşamayla ilgili herhangi bir şart öngörülmemiştir.

KoopK'ya göre dağılma kararı ancak ağırlaştırılmış nisapla alınabilir.

Nitekim anılan Kanunun 51/II. maddesinde genel kurulun, kooperatifin dağılmasına ilişkin kararı fiilen kullanılan oyların üçte iki çoğunluğu ile alabileceği belirtilmiştir.

Anasözleşmede yer verilecek bir hükümlerle bu nisap ağırlaştırılabilir (oybirliği gibi), ancak hafifletilemez.

2.3. İflasın Açılması

6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun² (TTK) 16. ve 124/I. maddeleri ile 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun³ (İİK) 43. maddesi uyarınca kooperatifler iflasa tabidir.

İflasın açılması, kooperatiflerin dağılma sebepleri arasında yer alır.

Kooperatiflerin, aktiflerin muhtemel satış fiyatları üzerinden düzenlenen ara bilançoya göre borca batık olduğu idare ve temsil ile vazifelendirilmiş kişiler veya kooperatif tasfiye halinde ise tasfiye memurları veya bir alacaklı tarafından beyan ve mahkemece tespit edilirse, önceden takibe hacet kalmaksızın kooperatifin iflasına karar verilir (İİK md. 179/I).

Mahkemenin verdiği iflas kararında, iflasın açılma anı, gün, saat ve dakika olarak gösterilir.

2) 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 14.02.2011 tarihli ve 27846 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

3) 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu, 19.06.1932 tarihli ve 2128 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Mahkeme tarafından verilen karar derhal yargı çevresindeki iflas dairesine bildirilir. İflas dairesi, kararı kendiliğinden ve derhal ilgili kurum ve kuruluşlara gönderir ve ticaret siciline tescil ettirir.

Kararın kesinleşmesi durumunda ise kooperatif, kararın kesinleştiği tarih itibarıyla dağılır ve kooperatifin tasfiyesi İİK hükümlerine göre yerine getirilir.

2.4. İlgili Bakanlığın Başvurusu Üzerine Mahkemenin Dağılma Kararı Alması

KoopK'nın 81/I-4. maddesinde, kanunlarda öngörülen diğer hallerde, ilgili bakanlığın mahkemeden alacağı karar üzerine kooperatifin dağılacağı hükme bağlanmıştır.

İlgili bakanlığın mahkemeye başvurabilmesi için kanunlarda öngörülen bazı geçerli sebepler aşağıda açıklanmıştır.

Bu bağlamda,

- TTK'nın 210/III. maddesi kapsamında, bir kooperatifin kamu düzenine aykırı işlemde bulunduğu veya işletme konusuna aykırı işlemleri devamlı olarak yaptığının veya bu yönde hazırlıklar yaptığının ya da muvazaalı iş ve faaliyetlerde bulunduğu belirlenmesi halinde Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca bu tür işlem, hazırlık veya faaliyetlerin öğrenilmesinden itibaren bir yıl içinde fesih davası açılacak, fesih talebinin mahkemece kabulü halinde de kooperatif dağılacaktır.

- Kooperatifin butlanına veya yokluğuna karar verilemez.

Ancak, kooperatifin kurulmasında kanun hükümlerine aykırı hareket edilmek suretiyle, alacaklıların, ortakların veya kamunun menfaatleri önemli bir şekilde tehlikeye düşürülmüş veya ihlal edilmiş olursa Gümrük ve Ticaret Bakanlığının istemi üzerine kooperatifin merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesince kooperatifin feshine karar verilir.

Davanın, kooperatifin tescil ve ilanından

itibaren üç aylık hak düşürücü süre içinde açılması şarttır.Feshe ilişkin mahkeme kararının kesinleşmesiyle birlikte kooperatif dağılır (KoopK md. 98, TTK md. 353).

- Uzun süreden beri kooperatifin kanunen gerekli olan organlarından biri (yönetim kurulu veya denetim kurulu) mevcut değilse veya genel kurul toplanamıyorsa, Gümrük ve Ticaret Bakanlığının istemi üzerine, şirket merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesi, yönetim kurulunu da dinleyerek şirketin durumunu kanuna uygun hale getirmesi için bir süre belirler, bu süre içinde durum düzeltilmezse, mahkeme kooperatifin feshine karar verir (KoopK md. 98, TTK md. 530).

Son olarak belirtelim ki, KoopK'da fesih davasının ilgili bakanlık tarafından açılacağına ilişkin hüküm bulunmakla birlikte, uygulamada hukuki yararı olan herkesin dava açabileceği de ifade olunmaktadır.⁴

Dava açabilme yetkisinin bulunmasına KoopK'nın 98. maddesindeki atf dayanak gösterilmekte ve anonim şirketlere ilişkin hükümlerin uygulanacak olması nedeni ile feshin bakanlık dışındaki kişilerin de talep edebileceği kabul edilmektedir.⁵

2.5. Üç Yıl Olağan Genel Kurul Toplantısının Yapılmaması

Kooperatiflerde genel kurul olağan ve gerektiğinde olağanüstü olarak toplanır.

Olağan toplantının her hesap devresi sonundan itibaren 6 ay içinde ve en az yılda bir defa yapılması zorunludur.

Genel kurulu olağan toplantıya çağırmayan yönetim kurulu üyeleri ise adli ceza ile cezalandırılır (KoopK md. 45/I, Ek 2/2).

Bunun yanında, aynı Kanununun 81/I-6. maddesinde, üç yıl olağan genel kurul

4) Mehmet Dağlı, Kooperatif Tüzel Kişiliğinin Mahkeme Kararı ile Sona Ermesi, Adalet Dergisi, Eylül 2010, S.38, s.9.

5) Yargıtay 11. H.D.'nin 26.12.2006 tarihli ve E.2005/12927, K.2006/13804 sayılı; 17.11.2003 tarihli ve E.2003/3954, K.2003/10960 sayılı kararları.

6) Yargıtay 11. H.D.'nin 05.04.2004 tarihli ve E.2003/9286, K.2004/3502 sayılı kararı.

toplantısının yapılmaması, kooperatifler açısından dağılma sebebi olarak gösterilmiştir.

Söz konusu düzenlemenin amacı faaliyette olmayan kooperatiflerin hukuki varlığının sona erdirilmesidir.

Buna göre aralıksız üç yıl üst üste olağan genel kurul toplantısını yapmayan kooperatif kendiliğinden dağılmış sayılır.

Dağılmanın tespiti için mahkeme veya idare tarafından genel kurul yapması amacıyla kooperatife uygun bir süre verilmesi de gerekmemektedir.

Dağılma için genel kurul toplantısının üst üste üç yıl yapılmamış olması yeterli olup, bir yıl yapılmayıp ertesi yıl olağan genel kurul toplantısının yapılması halinde ise dağılma gerçekleşmeyecektir.

Öte yandan, KoopK'da dağılmanın tespiti için ilgili Bakanlık tarafından dava açılması şartı da öngörülmemiştir.

Genel kurul toplantısının yapılamaması durumunda, anılan Kanununun 98. maddesi yollamasıyla TTK'nın 530. maddesine göre kooperatif ortakları, ilgili mahkemeden dağılmayı tespit ettirebilir ve kooperatife tasfiye memuru atanmasını isteyebilir.

Diğer taraftan, Yargıtay 11. Hukuk Dairesi⁶ verdiği bir kararında;

“Davalı kooperatif genel kurulunun Kanunun aradığı üç yıl üst üste toplanmama koşulu gerçekleşmiş ise de, anılan noksanlık gecikmeli de olsa 21.04.2002 tarihli genel kurul toplantısı ile giderildiğinden, bu kooperatifin dağıldığının tespitine karar verilemez.”

denilerek kanunen dağılma halinde, makul sürede kooperatifin yapılmamış genel kurullarının yapılarak devamına karar verilmesi durumunda kooperatifin dağılmış sayılmayacağı, dolayısıyla normal faaliyetine devam edebileceği belirtilmiştir.

Bu durumda, kanunen dağılmış sayılan kooperatiflerin, kuruluşta aranan asgari şartları

kaybetmemeleri şartıyla dağılma sebebini oluşturan genel kurul toplantılarını geç de olsa birlikte yapmaları, faaliyetin devamına karar vermeleri ve bu durumu tescil ve ilan ettirmeleri halinde dağılma sebebi ortadan kalkmış olmaktadır.⁷

2.6. Kooperatifin Diğer Bir Kooperatifle Birleşmesi

KoopK'nın 81/I-5. maddesinde bir kooperatifin diğer bir kooperatifle birleşmesi hali dağılma sebebi olarak sayılmış, aynı Kanunun 84. maddesinde ise bir kooperatifin bütün aktif ve pasifleriyle birlikte diğer bir kooperatif tarafından devralınması halinde uyulacak esaslar belirlenmiştir.

Kooperatiflerin birleşme suretiyle dağılabilmesi için genel kurul kararının oylama sırasında hazır bulunan ortakların en az 2/3'ünün çoğunluğu ile alınması gerekir.

Ancak birleşme neticesinde dağılan kooperatifin ortakları için şahsi sorumluluk veya ek ödeme yükümlülüğü doğduğu veya ağırlaştığı takdirde birleşme kararı, bütün ortakların 3/4'ünün çoğunluğu ile alınabilir.

Birleşme suretiyle devralmada, KoopK'nın 84. maddesinde öngörülen aşağıdaki (özel) hükümler ile TTK'nın 135-158. madde (genel) hükümleri uygulanır:

1. Devralan kooperatifin yönetim kurulu, dağılan kooperatifin tasfiye hakkındaki hükümlere göre alacaklarını bildirmeye çağırır.

2. Dağılan kooperatifin malvarlığı, borçları tediye veya teminata bağlanıncaya kadar ayrı olarak idare edilir.

Yönetimi, devralan kooperatifin yönetim kurulu üyeleri üzerine alır.

3. Devralan kooperatifin yönetim kurulu üyeleri alacaklılara karşı yönetimin ayrı olarak yürütülmesinden şahsen ve zincirleme sorumludur.

⁷) Kooperatiflere Yönelik Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Görüşleri, <http://koop.gtb.gov.tr/bilgi-bankasi/bakanlik-gorusleri> (Erişim-18.07.2016)

4. Malvarlığı ayrı olarak yönetildiği süre içinde, dağılan kooperatife karşı açılacak davalara dağılmadan önceki yetkili mahkeme bakar.

5. Dağılan kooperatif alacaklılarının devralan kooperatif ve onun alacaklıları ile olan münasebetlerinde, devralınan mallar aynı süre içinde dağılan kooperatife ait sayılır.

Devralan kooperatifin iflası halinde ise bu mallar ayrı bir masa teşkil eder.

Gerekirse yalnız dağılan kooperatifin borçlarının ödenmesinde kullanılır.

6. Her iki kooperatifin malvarlığı, ancak dağılan kooperatifin malları üzerinde tasarruf edilebilirliğinden itibaren birleştirilebilir.

7. Kooperatifin dağılmasının tescili ticaret sicili müdürlüğünden istenir.

Borçları ödendikten veya teminata bağlandıktan sonra kooperatifin kaydı sildirilir.

8. Kooperatifin dağılmasının tescili ile ortakları da bütün hak ve borçları ile birlikte devralan kooperatife katılmış olurlar.

9. Malvarlığı ayrı idare edildiği sürece dağılan kooperatifin ortakları yalnız onun borçları için ve o zamana kadar sorumluluklarının bağlı olduğu esaslar dairesinde takip olunabilirler.

2.7. Kooperatifin Bir Kamu Tüzel Kişiliği ya da Dernek Tarafından Devralınması

Bir kooperatifin varlığı, belediye, ekonomik bir Devlet kuruluşu, kamu müessesesi veya kamuya yararlı dernekler tarafından da devralınabilir.

Bu takdirde genel kurulca alınacak karar, dağılmaya ait hükümlere göre tescil ve ilan ettirilir.

Bu gibi kooperatif varlığının, Devlete ait ekonomik kuruluş veya herhangi bir ekonomik kuruluş ya da dernek tarafından devralınması

hallerinde genel kurul tasfiye yapılmamasına karar verebilir.

Devir kararının ilan edildiği tarihten itibaren kooperatifin aktif ve pasifi devralana intikal etmiş olur.

Dağılan kooperatifin unvanı ticaret sicilinden sildirilir.
Bu husus ayrıca ilan ettirilir.

Birleşen müessese ile kooperatifin alacaklılarından her biri ilan tarihinden itibaren üç ay içinde yetkili mahkemeye başvurmak suretiyle birleşmeye itiraz edebilir.

İtiraz hakkından vazgeçilmedikçe veya bu husustaki itirazın reddine dair mahkemece verilen karar kesinleşmedikçe ya da mahkemece takdir edilecek teminat, müessese veya kooperatif tarafından verilmedikçe birleşme hüküm ifade etmez (KoopK md. 85).

2.8. Kooperatifin Amacına Ulaşma İmkânının Bulunmadığının İlgili Bakanlıkça⁸ Tespiti Sonrasında Mahkemenin Karar Vermesi

Kooperatif anasözleşmesinde kooperatifin amacının gösterilmesi zorunludur. Kooperatifin amacına ulaşma imkânının bulunmaması, bir başka deyişle, anasözleşmede yer alan kooperatif amacının gerçekleşmesinin imkânsız hale gelmesi durumu bu kooperatifler için dağılma sebebidir (KoopK md. 3/1-2, 81/1-7). Söz konusu durum ilgili Bakanlıkça tespit edilir ve yapılan başvuru üzerine mahkemece kooperatifin dağılmasına karar verilir. Amaçtaki imkânsızlığı doğuran engel fiili veya hukuki olabilir. Ayrıca imkânsızlık, devamlı ve objektif olmalıdır.

8) İlgili Bakanlık; yapı kooperatifleri ve üst kuruluşları için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, tarımsal amaçlı kooperatifler ve üst kuruluşları için Tarım, Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı, diğer kooperatifler ve üst kuruluşları için ise Gümrük ve Ticaret Bakanlığıdır.

9) Ersin Karadağ, Kooperatiflerde Tasfiye Süreci ve Örnek Uygulama Olarak Bir Yapı Kooperatifinin Tasfiyesi, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2010, s.27.

2.9. Yapı Kooperatiflerinde Ferdi Mülkiyete Geçilip Konutların Ortaklar Adına Tescil Ettirilmesi

KoopK'da konut yapı kooperatiflerinin dağılmasıyla ilgili olarak özel bir düzenleme yapılmıştır.

Nitekim anılan Kanunun 81/II. maddesinde, konut yapı kooperatiflerinin, anasözleşmede gösterilen işlerin tamamlanması ve ferdi mülkiyete geçilip konutların ortaklar adına tescil edilmesiyle amacına ulaşmış sayılacağı ve dağılacağı öngörülmüştür.

Konut kooperatiflerinde yapı kullanma izninin alınmasını müteakip en geç bir yıl içinde ortakların Kat Mülkiyeti Kanununa göre ferdi münasebet işlerinin sonuçlandırılması gerekmektedir.

Ancak uygulamada çeşitli nedenlerle bu süreç uzatılmaktadır.

Konutlara yerleşen ortakların kat mülkiyetine geçişi aşamasında ortak yerleşim alanlarının bakımı, ısınma, çöplerin toplanması gibi konularda sürekli uyumsuzluklar çıkmaktadır.

Bu tür sorunların çözümünü sağlamak için ferdi mülkiyete geçilip konutların ortaklar adına tescilinden itibaren altı ay içinde usulüne uygun olarak kooperatifin anasözleşmesinde değişiklik yaparak işletme kooperatifi şekline dönüştürebilmek mümkündür.

Bu durumda dağılmaya ilişkin hükümler uygulanamayacaktır (KoopK md. 81/II).

Burada sağlanan imkân ise yeni bir amaç çerçevesinde oluşturulan kooperatif için yeniden bir kuruluş işleminin yapılmasına gerek kalmamasıdır.⁹

3. KOOPERATİFLERİN DAĞILMASINA İLİŞKİN TTK'NİN GEÇİCİ 7. MADDESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

6335 sayılı Kanunla¹⁰ TTK'ya eklenen geçici 7. madde ile münfesi olmasına veya sayılmasına rağmen tasfiye edilmemiş (gayrifaal) kooperatiflerin tasfiye ve terkin işlemleri basitleştirilmiş ve kolaylaştırılmıştır.

Anılan hükme göre 01.07.2015 tarihine kadar aşağıdaki halleri tespit edilen ya da bildirilen kooperatiflerin tasfiyeleri ve ticaret sicilinden kayıtlarının silinmesi, ilgili kanunlardaki tasfiye usulüne uyulmaksızın bahsi geçen madde uyarınca yapılmıştır.

- Kooperatifler Kanunu hükümlerine göre herhangi bir nedenle dağılmış olan kooperatifler.
- Sebepi ne olursa olsun aralıksız son beş yıla ait olağan genel kurul toplantıları yapılamayan kooperatifler.
- Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce tasfiye işlemlerine başlanılmış ancak genel kurulun toplanamaması nedeniyle ara bilançoları veya son ve katı bilançosu genel kurula tevdi edilemediği için ticaret sicilinden terkin işlemi yapılamayan kooperatifler.

Davacı veya davalı sıfatıyla devam eden davaları bulunan kooperatifler hakkında söz konusu madde hükmü uygulanmamıştır.

Yukarıda sayılan hallerden en az birini taşıyan kooperatifler; ilgili ticaret sicili müdürlüğünce resen veya herhangi bir kişi, kurum veya kuruluş tarafından kanıtlarıyla birlikte yapılan bildirimleri de kapsayacak şekilde ticaret sicili kayıtları üzerinden yapılan incelemeyle tespit edilmiş ve gerekli işlemler yapılmıştır.

Kolaylaştırılmış tasfiye usulü, 01.07.2015 tarihi itibarıyla sona ermiştir.

4. SONUÇ

1163 sayılı Kooperatifler Kanununa göre kooperatifler; anasözleşmede öngörülen

dağılma sebeplerinden birinin gerçekleşmesi, genel kurulun dağılma kararı alması, iflasın açılması, Türk Ticaret Kanununda öngörülen (bir kooperatifin kamu düzenine aykırı işlemde bulunduğu veya işletme konusuna aykırı işlemleri devamlı olarak yaptığı veya bu yönde hazırlıklar yaptığı veya da muvazaalı iş ve faaliyetlerde bulunduğu belirlenmesi, kooperatifin kurulmasında kanun hükümlerine aykırı hareket edilmek suretiyle, alacaklıların, ortakların veya kamunun menfaatleri önemli bir şekilde tehlikeye düşürülmüş veya ihlal edilmiş olması, uzun süreden beri kooperatifin kanunen gerekli olan organlarından birinin mevcut olmaması veya genel kurulun toplanamaması gibi) hallerde ilgili bakanlığın başvurusu üzerine mahkemenin dağılma kararı vermesi, üç yıl üst üste olağan genel kurul toplantısının yapılmaması, kooperatifin diğer bir kooperatifle birleşmesi veya bir kamu tüzel kişiliği ya da dernek tarafından devralınması, kooperatifin amacına ulaşma imkânının bulunmadığının ilgili bakanlıkça tespiti sonrasında mahkemenin karar vermesi ve yapı kooperatiflerinde ferdi mülkiyete geçilip konutların ortaklar adına tescil edilmesi ile dağılırlar (sona ererler).

Dağılma, iflastan başka bir sebeple meydana gelmişse anasözleşmede gösterilen yetkili organlar tarafından bu durum 15 gün içerisinde ticaret siciline tescil ve ilan ettirilir.

Dağılan kooperatif, kooperatifin diğer bir kooperatifle birleşmesi hali hariç olmak üzere tasfiyeye girer ve unvanını **“tasfiye halinde”** ibaresi eklenmiş olarak kullanır.

Belirtilen durumda kooperatifin faaliyetleri, tasfiye amacıyla sınırlı hale gelir.

Birleşme suretiyle devralınma durumunda kooperatif, tasfiye yapılmaksızın dağılır.

Kamu tüzel kişiliği ya da dernek tarafından devralınma halinde ise kooperatif genel kurulu tasfiye yapılmamasına karar verebilir.

10) 6335 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile Türk Ticaret Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 30.06.2012 tarihli ve 28339 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

BİRLİKLER ARACILIĞI İLE ZORUNLU DIŞ DENETİM SİSTEMİ VE TÜRKİYE'DE UYGULANABİLİRLİĞİ

Abdullah ÇİFCİ*

Giriş

Kooperatiflerin dış denetimi dünya çapında kabul görmüş bir gerekliliktir.

Ancak, bunun kimler tarafından gerçekleştirildiği ülkelere göre farklılık göstermektedir.

Mevcut uygulamalara bakıldığında dış denetimin yetkilendirilmiş muhasebeciler, kooperatif birlikleri ve devlet seçenekleri arasından bir ya da bir kaç aracı ile yapıldığı görülmektedir.

Örneğin Hindistan ve Malezya'da kooperatiflerin dış denetimi tamamen devlet tarafından yapılmaktadır. (ILO, 2001). İngiltere'de ise bu konuda yetkilendirilmiş muhasebecilerden faydalanılmaktadır (ILO, 2001). İtalya ve Polonya kooperatifçiliğinde dış denetim konusunda birliklere yetki verilmiştir.

Ancak her iki uygulamada da birlikler dış denetim için tek alternatif değildir.

Kooperatifler, denetime yetkili birliğe üye olmayı tercih etmediklerinde, İtalya'da devlet (Fici, 2016), Polonya'da ise ulusal birlik tarafından denetlenmektedir (Piechowski, 2013).

* Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Uzman Yardımcısı
Bu çalışmayı gözden geçirerek daha iyi hale getirmeme
yardımcı olan Gümrük ve Ticaret Uzmanı Şafak Handan
KARAKULAK ile Gümrük ve Ticaret Uzman Yardımcıları
Arda ÖZÇAĞLAR ve Oğuz METE'ye teşekkürlerimi
sunarım.

Almanya ve Avusturya'da ise birlikler aracılığı ile dış denetim bir zorunluluk olarak düzenlenmiş olup kooperatifler için dış denetim konusunda üye oldukları birliklerden başka bir seçenek bulunmamaktadır.

Türkiye'de ise mevcut durumda yukarıda sayılan üç aktörün de faal olduğu bir yapı gelişmiştir.

Ancak, 2012-2016 Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planında (TÜKOSEP) da belirtildiği üzere Türkiye'de kooperatiflerin dış denetiminin yeterli düzeyde yapılamaması kooperatifçiliğin en önemli sorunları arasında yer almaktadır.

Bu sorunun çözümü noktasında, kamudan birliklere yetki devri paydaşlarca en makul seçenek olarak değerlendirilmektedir (TÜKOSEP, 2012).

Bu kapsamda, dış denetimin zorunlu olarak birliklerce gerçekleştirildiği Almanya ve Avusturya örneğine benzer bir sistemin Türkiye'de oluşturulması sık sık gündeme gelmektedir.

Bu çalışmada, Alman ve Türk kooperatifçiliğinde dış denetim uygulamaları karşılaştırılarak benzer bir sistemin Türkiye'de uygulanabilirliği tartışılmıştır.

Zorunlu dış denetimin içeriği, dış denetim modellerinin uygulanabilirliği konusunda önemli bir faktör olmakla birlikte bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

Alman Kooperatifçiliğinde Dış Denetim Mevzuatı ve Uygulaması

Alman Kooperatifler Kanunu'na (GenG) göre kooperatifler kuruluşta ve işleyişte zorunlu denetime tabidir.

Kooperatiflerin kuruluş denetimi, denetim birliği tarafından yapılan ekonomik denetimi ve sicil mahkemesi tarafından yapılan belge denetimini kapsamaktadır (§§ 11,12 GenG).

Birlik tarafından bu kapsamda yapılan denetim, kooperatifin kurulmasının ortaklar ve kreditorler açısından bir risk oluşturup oluşturmayacağını saptanmasını amaçlamaktadır (§ 11 GenG). İşleyiş denetimi ise zorunlu olarak ve sadece denetim birlikleri aracılığıyla yapılabilmektedir.

Bu denetimin amacı ise **“kooperatifin tesisleri, varlıkları, yönetimi ve ortak kayıtları üzerinde, ekonomik durumun tespit edilmesi ve yönetimde gerekli özenin gösterilip gösterilmediğini saptamak”**tır (§ 53 GenG). Denetimler bilanço büyüklüğü 1 milyon Avro'nun altında olan kooperatifler için iki yılda bir, 1 milyon Avro'nun üzerinde olanlar içinse yılda bir gerçekleştirilmektedir (§ 53 GenG).

Kooperatifçiliğin gönüllü katılım ilkesine aykırı olan bu sisteminin ortaya çıkışında Alman kooperatifçiliğinin özgün yapısı ve tarihi gelişimi belirleyici olmuştur.

Almanya'da ilk denetim birliği 1859 yılında henüz bir Kooperatifçilik Kanunu yokken kurulmuştur (Kaltenborn 2015).

Denetim birlikleri, ortak kooperatiflere yönetim ve muhasebe konusunda eğitim ve danışmanlık hizmeti ile belli aralıklarla denetim hizmeti vermişlerdir (Guinnane, 2001).

1) Alman kooperatifçiliği kooperatif öncülerinin liderliğinde oluşan gruplar halinde gelişmiştir. Bu gruplar içerisinde oluşturulan birlikler (denetim birlikleri, ulusal merkez birlikleri ve ekonomik amaçlı birlikler) aracılığı ile koordinasyon ve işbirliği sağlanmıştır. Bu grupların en önemlileri Alman kooperatifçilik hareketinin kurucu babaları olarak bilinen Raiffeisen ve Delitzsch'in liderlik ettiği gruplardır.

Bazı birlikler zamanla denetimi düzenli hale getirerek üyelik için zorunlu tutmaya başlamışlardır (Guinnane, 2001).

Denetimin yasal zorunluluk olmamasına rağmen bu derece önem görmesinin ülke kooperatifçiliğine özgü nedenleri bulunmaktadır.

Bu nedenler arasında, Almanya'da kooperatif gruplarının¹ birbirleriyle kooperatiflerin imajı konusunda rekabeti ve gönüllü denetim aracılığı ile devlet denetiminin önlenmesi düşüncesi sayılabilir (Guinnane, 2001).

Ayrıca, Alman kooperatifçiliğinde kredi kooperatiflerinin çokluğu, finans sektörünün doğası gereği denetimi öne çıkmasını kaçınılmaz kılmıştır.

Birlikler aracılığı ile kendiliğinden gelişen bu dış denetim sistemi 1889 tarihli Alman Kooperatifler Kanununda, hukuki zorunluluk haline getirilmiştir.

Ancak Kanunda denetimin, denetim birliğinin yanı sıra kooperatifin isteği üzerine mahkeme tarafından atanacak bir denetçi tarafından yapılmasına da imkân sağlanmıştır (Kaltenborn, 2016).

Uygulamada, denetim birliklerince denetlenen kooperatiflerin, mahkemenin atadığı denetçiler tarafından denetlenenlere göre önemli düzeyde daha başarılı olduğu görülmüştür (Kaltenborn, 2016).

Özellikle Büyük Buhan yıllarında birliklerce denetlenen kooperatifler, diğer kooperatif ve şirketlere göre daha iyi performans göstermiştir (Lang & Weidmüller 2011; Aktaran Kaltenborn, 2015).

Bunun üzerine, 1934 yılında Kanun'da değişikliklerle denetimin denetim birliklerince yapılması zorunlu hale getirilmiştir (Lang & Weidmüller 2011; Aktaran Kaltenborn, 2015).

Birliklerce yapılan denetimin daha başarılı olmasının nedeni denetimin kooperatifçiliği yakından tanıyan ve iyi yetişmiş müfettişlerce yapılmasıdır (Guinnane, 2001).

Zira denetim birlikleri, müfettişlerin yetiştirilmesi konusuna önem vermiş ve hatta 1890'lardan itibaren bu amaçla akademiler kurmuşlardır (Guinnane, 2001).

Başarıyı etkileyen bir diğer faktör ise kooperatiflerin her sene aynı birlik tarafından denetlenmesi sonucu raporların çok yıllık değerlendirilebilmesi imkânı olmuştur (Kaltenborn, 2016).

Denetim Birlikleri, alışlagelmiş birlik yapısından oldukça farklıdır. Kanuna göre birliğin, dernek ya da kar amacı gütmeyecek başka bir hukuki formda kurulması gerekmektedir (§ 63 GenG).

Günümüzde Almanya'da faaliyet gösteren toplam 33 adet denetim birliğinin tamamı dernek hukuki formundadır (BzFdG, 2012).

Bu denetim birliklerinin bazıları bölgesel düzeyde farklı tür kooperatifleri denetlerken bazıları ulusal çapta tek bir ya da birkaç türde uzmanlaşmışlardır.

Gerekli koşulların sağlandığı durumda birliğe denetim yetkisi verme ve koşullarının kaybedilmesi durumunda geri alma işlemleri faaliyet gösterilecek eyaletteki yetkili idare (gözetim idaresi) (§§ 56, 63 GenG) tarafından yürütülmektedir.

Ayrıca gözetim idaresi birliği denetleme ve birlik genel kuruluna temsilci gönderme yetkisine de sahiptir (§ 64 GenG).

Denetimin denetim birliğinin personeli olan denetçiler tarafından yapılması gerekmekte olup dışarıdan denetçi çalıştırmak ancak objektif ve zamanında bir denetim için zorunlu olması durumunda mümkündür (§ 55 GenG). Uygulamada her denetim birliğinde bir teftiş birimi bulunmaktadır.

.2) DGRV (Alman Kooperatifler ve Raiffeisen Konfederasyonu) Alman kooperatifçilik hareketinin tepe örgütü olup üyeleri kooperatif merkez birlikleri, denetim birlikleri ve kooperatiflerin kurdukları diğer kuruluşlar yer almaktadır. Konut yapı kooperatifçiliği alanında bulunan merkez birliği ve bu alandaki diğer birlikler DGRV üyesi değildir.

3) Detaylar için bkz. Federal Anayasa Mahkemesi, https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2001/01/rk20010119_1bvr175991.html, Erişim tarihi: 11.08.2016

Denetim birliklerinin temel amaçları kooperatiflerin kuruluş ve dış denetimini yapmaktır.

Bununla birlikte üyelerin ortak çıkarları doğrultusunda kar amacı gütmeyen faaliyetlere de izin verilmiştir (§ 64 GenG).

Bu kapsamda denetim birlikleri işletmecilik, vergi, muhasebe gibi alanlarda danışmanlık hizmeti sunmaya devam etmektedir.

Ayrıca, birlik ortak kooperatiflere ihtiyaçları doğrultusunda eğitimler sağlamaktadır.

Örneğin DGRV² şemsiyesi altında bulunan 11 denetim birliği bünyesinde toplam 12 eğitim akademisini işletmektedir.

Dolayısıyla denetim birlikleri hem denetim hem de eğitim ve danışma faaliyetleriyle ortak kooperatiflerin daha profesyonel yönetilmelerine hizmet etmektedir.

Birliğin profesyonel ve tarafsız çalışmasını temin etmek amacıyla, yöneticilerinden birinin sertifikalı bağımsız denetçi olması zorunluluğu bulunmaktadır (§ 59 GenG).

Ayrıca, birlik en fazla 6 yılda bir olmak üzere başka bir bağımsız denetim firmasının kalite denetimine tabi tutulmaktadır (§ 63 GenG).

Almanya'da denetim birliklerinin sunduğu hizmetler sayesinde başarısızlık riski yüksek olan kooperatiflerin kurulması önlenmiş ve mevcut kooperatiflerin daha güçlü ve istikrarlı olmaları sağlanmıştır.

Ancak, Denetim Birliklerine katılımın zorunlu olması kooperatifçiliğin gönüllü katılım ilkesine ters düşmesi açısından eleştirilere hedef olmaktadır.

Ayrıca, kooperatiflerin kuruluş denetimi teşebbüs hürriyetini zedeler niteliktedir.

Zorunlu üyelik konusu ülke içinde de tartışılmakta olup 2001 yılında Anayasa Mahkemesinde dava konusu edilmiştir.³

Türk Kooperatifçiliğinde Dış Denetim Mevzuatı ve Uygulaması

Kooperatifçilik konusunda temel kanun olan 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa (KK) göre ilgili Bakanlıklar kooperatifleri denetleyebildiği gibi (Mad. 90 KK) birlikler, bağımsız denetim kuruluşları ve ilgili diğer kuruluşlar aracılığı ile de denetlettirebilmektedir (Mad. 91 KK).

Birliklerin ortağı olan kooperatifleri Bakanlıkça bir görevlendirme olmaksızın da denetleme yetkisi bulunmaktadır (Mad. 75 KK).

Kanunda birliklerin kooperatif şeklinde kurulacağı düzenlemiş olup denetim ve danışmanlık gibi faaliyetlerin yanında ticari faaliyetler de bulunabilmektedir (Mad. 72, 70 KK).

Uygulamada da kooperatif olarak kurulan birliklerce denetim ve ticari faaliyetlerin gerçekleştirildiği görülmektedir. Kooperatifçiliği düzenleyen 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununda (TKKKBK) da benzer biçimde Bakanlığın ve birliklerin denetime yetkili olduğu düzenlenmiştir (Mad. 2,3 TKKKBK).

Tarım satış kooperatiflerinde ise mevzuat, devletin ve birliklerin yanı sıra açık biçimde özel sektöre de denetim yetkisi vermiştir. 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında Kanun'da (TSKKBK) ilgili Bakanlıkça belirlenen ölçütlere uyan birlikler bağımsız denetime tabi tutulmuştur (Mad. 5 TSKKBK). Diğer tarım satış kooperatifleri ve birlikleri için ise dış denetimin örnek anasözleşmelerde dışarıdan seçilecek bir denetçi aracılığı ile yapılacağı düzenlenmiştir.

Bu çerçevede Türkiye'de kooperatiflerin dış denetiminde devlet, birlikler ve özel sektör olmak üzere üç aktörden de yararlanılmaktadır.

6) Türkiye'de çok sayıda tarım kredi kooperatifi bulunmakla birlikte bu kooperatifler mevduat toplamamakta ve çoğunlukla aynı kredi vermektedir. Esnaf ve sanatkârlar kredi kefalet kooperatiflerinde ise sadece kredi kefaleti sağlanmaktadır. Buna rağmen her iki kooperatifçilik türünde de denetim sistemi ülke standartlarına göre oldukça gelişmiştir.

Kuruluş denetiminde 1163 sayılı Kanuna göre kurulan kooperatifler ve tarım satış kooperatiflerinde ilgili Bakanlık ve Ticaret Sicil Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır (Mad. 3 KK). Tarım kredi kooperatiflerinde ise kuruluş denetimi Merkez Birliği (Mad. 3 TKKKBK) tarafından yapılmaktadır.

Tarihsel olarak bakıldığında, birliklerin kooperatifleri denetlemek konusunda yoğun bir çaba ortaya koymadıkları görülmektedir. Kooperatifler de denetlenme konusunda genelde isteksiz olmuşlardır.

Hatta denetime maruz kalmamak için bazı kooperatifler birlik ortaklığından ayrılmayı tercih etmiştir (TÜKOSEP, 2012).

Buna rağmen Türkiye uygulamasında kooperatiflerin dış denetiminde birinci aktör olarak birlikleri saymak doğru olacaktır.

Nitekim birliklerin genellikle teftiş birimleri bulunmakta çoğu düzenli olmamakla birlikte⁴ denetim hizmeti sunmaktadır.

Ayrıca bazı birlik ve merkez birliklerine Bakanlıklar tarafından kamu adına denetim yetkisi verilmiştir.

Dış denetimde ikinci aktör ise ilgili bakanlıklardır.

Bakanlıklar bünyesinde çalıştırdıkları müfettişler ve diğer personel ile genellikle şikâyete bağlı denetimler yapılmasını sağlamaktadır.

Bu denetimler bazı durumlarda sadece şikâyet konusu ile sınırlı kalmamakta, hesapların genel denetimini de içermektedir.

Türk Kooperatifçiliğinin dış denetim sisteminde üçüncü aktör ise özel sektördür.

Bu alanda mevzuat olarak zorunluluğun bulunduğu tarım satış kooperatiflerinin yanı sıra gönüllü uygulamalar da bulunmaktadır.⁵

Alman kooperatifçiliğindeki denetim sisteminin oluşmasına etkili olan özel unsurların Türk kooperatifçiliğinde varlığından söz etmek güçtür.

Türkiye’de devlet geçmişte birçok türde kooperatifin kurulması ve gelişmesini sağlamış ayrıca tarım kredi ve tarım satış kooperatifleri birliklerinin yönetiminde de uzun yıllar etkili olmuştur.

Günümüzde de halen birliklerin gelişimi için devlet desteğine ihtiyaç olduğu kanaati yaygındır.

Bu durumun Almanya’da olduğu gibi devletten bağımsız bir denetim sistemi geliştirmesini olumsuz etkilemesi kaçınılmazdır.

Öte yandan, Türkiye’de kooperatiflerin geçmişten beri önemli bir imaj sorunu olmuştur.

Ancak, bu sorun ne diğer aktörler ne de birliklerce denetimi güçlendirmek yönünde güçlü bir dürtü ortaya çıkarmamıştır.

Bunun yanında, Türkiye kooperatifçiliğinin yapısal özellikleri de denetimi Almanya’da olduğu kadar hayati bir hale getirmemiştir.

Türk kooperatifçiliğinde aktif ortak sayısı az olan küçük kooperatifler oldukça yaygındır.

Küçük kooperatiflerde ortakların kooperatif hesaplarının denetlenmesine daha az ihtiyaç duymaları ve denetim masraflarının karşılanması konusunda daha az istekli olmaları beklenmektedir.

Ayrıca finansal konularda kooperatifçiliğin Almanya örneğinde olduğu kadar yaygın olmamasının⁶ büyük kooperatifler için bile denetim ihtiyacının görece daha az hissedilmesine neden olduğu savunulabilir.

Sonuç

Almanya ve Türkiye’de kooperatifçiliğin yapısı ve gelişiminde önemli farklılıklar bulunmaktadır.

Benzer bir dış denetim sisteminin Türkiye’de uygulanabilirliği tartışmasında bu farklılıkların dikkate alınması gerekmektedir.

Türk kooperatifçiliğinin Almanya örneğinde olduğu gibi, kendi kendine bir dış denetim sistemi ortaya çıkaramamış olması gerçeği, denetim konusunda bir yetki devrinin

uygulanabilirliği hakkında önemli bir veridir.

Zira şimdiye kadar dış denetim konusunda isteksiz olan kooperatif ve birliklerin bir yetki devrinden sonra denetimin nesnelliği ve kalitesi için çaba harcamalarını beklemek gerçekçi değildir.

Ayrıca, şimdiye kadar birlikler tarafından dış denetimin sınırlı biçimde yapılmış olması birlikler bünyesinde, insan kaynakları ve bilgi anlamında tüm kooperatifçilik organizasyonunun denetimini üstlenecek bir altyapını oluşmasını engellemiştir.

Dolayısıyla, kooperatiflerin dış denetiminde sadece birliklerin yetkili olması kalite sorununa da yol açabilecektir.

Ayrıca birliklere sağlanacak böyle bir imtiyaz rekabetin azlığından dolayı denetim ücretlerinin yüksek seyretmesine neden olabilecektir.

Ancak, denetim konusunda oluşturulacak bir sisteme birlikleri dâhil etmek ilkesel ve pratik nedenlerle önemlidir.

Öncelikle, Türkiye’de birçok sektörde faaliyet gösteren kooperatif ve birliklerin bir hizmet alanı olan dış denetim konusunda dışlanması adil olmayacaktır.

İkinci olarak, birlikler aracılığı ile yapılan denetimin Almanya örneğinde olduğu gibi, kooperatifçilik konusunda uzman denetçiler aracılığıyla ve çok yıllık izlenebilirliğe imkân verecek biçimde yapılması kooperatiflerin yararına olabilecektir.

Üçüncü olarak da, Türkiye’de denetim konusunda istekli kooperatiflerin ve bu konuda altyapı oluşturabilmiş birliklerin kendi kendini denetlemesine imkân tanınması gereklidir.

Öte yandan nesnel bir denetim için Türkiye’de denetim yapacak birliklerin, Almanya ve diğer birçok dünya örneğinde olduğu gibi ortakları ile ticari ilişkilerinin olmaması gerekmektedir.

Bunun yanında, denetimin nesnelliğini ve profesyonelliğini temin etmek için birliklerin yönetim ve işleyişinde Almanya örneğine benzer önlemler alınması gerekecektir.

Ayrıca, Almanya örneği birlik denetiminden elde edilecek faydanın artması için denetimin birlik tarafından eğitilen ve birlik bünyesinde istihdam edilen kişilerce yapılması gerektiğini göstermektedir.

Bu çerçevede, kooperatiflerde dış denetimin zorunlu hale getirilmesi durumunda denetim yetkisinin birliklerin tekelinde olmayıp özel sektörün de sisteme dâhil edilmesinin fiyat ve kalite anlamından olumlu sonuçlar vermesi beklenmelidir.

Böylelikle, hem zorunlu üyelik gibi kooperatifçilik ilkelerine aykırı bir uygulamanın Türk kooperatifçiliğinde yerleşmesine engel olunacak hem de kooperatiflerin, birlikler aracılığı ile denetlendiği bir sistemin başarısını ispatlamasına imkân tanınacaktır.

Kaynakça

Lang J. & Weidmüller L. (2011). Genossenschaftsgesetz (Gesetz betreffend die Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften), Berlin, Boston

Kaltenborn W., (2015). Verdrängte Vergangenheit: Die historischen Wurzeln des Anschlusszwanges der Genossenschaften an Prüfungsverbände, Heinrich Kauffman Stiftung, Hamburg

Guinnane, T. W., (2001). A "Friend and Advisor": Management, Auditors, and Confidence in Germany's Credit Cooperatives, 1889-1914, Discussion Paper No. 824, Economic Growth Center Yale University, New Haven

ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü). (2001). Promotion of cooperatives. (Uluslararası İşgücü Konferansı 89uncu Oturum, Rapor no. V (1)). International Labour Office Cenova, İsviçre

Fici A. (2015). Cooperation among Cooperatives in Italian and Comparative Law, Journal of Entrepreneurial and Organizational Diversity, Cilt 4, Sayı 2 64-97

Piechowski, A. (2013). Poland, International Handbook of Cooperative Law. içinde (609-633). Heidelberg, New York, Dordrecht, London: Springer Verlag.

TÜKOSEP Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı (2012-2016)

1889 tarihli Alman Kooperatifler Kanunu, Gesetz betreffend die Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften (Genossenschaftsgesetz - GenG), CELEX Nr: 32006L0043

2000 tarih ve 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun
1969 tarih ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu

1972 tarih ve 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu

BzFdG, Bundersverein zur Förderung der Genossenschafts- gedankens e.V. internet sitesi <http://genossenschaftsgedanke.de/>, erişim tarihi: 12/08/2016

TÜKETİM KOOPERATİFÇİLİĞİNE ÖRNEK BİR ÜLKE; İSVİÇRE

Vedat SADIOĞLU*

GİRİŞ

İsviçre’de birbirinden farklı bölgelerde (kantonlarda) faaliyet gösteren kooperatifler vardır.

Bunlar hayvansal ürünlerden gıdaya, perakendeden toptancılığa, giyimden kozmetiğe kadar birçok alanda üretim yapmaktadır.

Chantemerle’deki iplik fabrikası, Luberon’daki bağcılık ve zeytincilik kooperatifi, İsviçre Jura’sındaki kaz ve koyun yetiştiriciliği kooperatifi, Migros ve Coop gibi perakendeci kooperatifleri bunlardan sadece bir kaçıdır.

Rochdale Sistemi ile birlikte 1840’larda İngiltere’de ortaya çıkan tüketici kooperatifleri bugün İsviçre’de de pazarın lideri haline gelmiştir.

Kooperatifler aynı zamanda ülkede oldukça aktif çalışmaktadır.

Mağaza zincirleriyle en şiddetli rekabeti yaşayan İsviçre tüketici kooperatifleri pazar payında ilk sıralarda yer almaktadır ve küçük süpermarket sektöründe üstünlüğünü korumaktadır.

Tüketici kooperatiflerinin çalışanlara verimli iş yaratma, gelişmekte olan ülkelerdeki tüketici kooperatifleriyle adil bir şekilde rekabet etme, sanayide dürüst etiketleme standartları oluşturma ve sağlıklı beslenmeyi destekleme gibi konularda önemli başarıları vardır.

*Yazar (vsadioglu1960@hotmail.com)

İSVİÇRE’DE KOOPERATİFÇİLİĞİN TARİHÇESİ

Kooperatifler, ilk sanayi devriminden doğan gerilimin ardından İngiltere’de 19. yüzyılın ortalarında ortaya çıkmıştır.

Daha sonra Avrupa’da giderek ve hızla yayılmıştır.

İsviçre’de 19. yüzyılın sonlarına doğru tarım ve gıda alanında kooperatifler kurulmaya başlanmıştır.

Günümüzde İsviçre’de 26 kantonda, 9.600’den fazla kooperatif vardır.

Ülkede perakende kooperatifçiliği çok güçlüdür. Bir örnek vermek gerekirse, yüz binlerce üyesi olan Coop ve Migros Kooperatifleri, ülkedeki perakende pazarının yüzde 50’den fazlasını kontrol eden süpermarket kooperatifleridir.

Ayrıca, Reka (İsviçre Seyahat Fonu), Swisslos Piyango, Mobiliar Sigorta şirketi ve araba paylaşımı kooperatifleri vardır ve çok etkilidirler.

İsviçre’de kooperatifler sadece ekonomik bir olgu değil, aynı zamanda özel felsefesi olan örgütlerdir.

Kooperatifler demokrasi, eşitlik, dayanışma ve karşılıklık gibi değerlere dayalı özel girişimci modelleridir.

Bu yönleriyle, dünyadaki diğer kooperatiflerden ayrılırlar.

Resim 1: COOP Kooperatifi İsviçre'nin en büyük perakende ve toptan şirketlerinden biridir.

İsviçre Perakende Kooperatifleri

Perakende kooperatifleri, perakendeci tüccarların kendi aralarında kurdukları ve toptancıların rol ve hizmetlerini, tümüyle ya da bir bölümüyle üyeleri çıkarına yerine getirmeyi amaçlayan kooperatif şirketlerdir.

Bu tür kooperatifler ilk kez 1883'te İsviçre ve Almanya'da ortaya çıkmıştır.

Bunların çoğunun, entegre (aynı zamanda hem perakendeci, hem de toptancı işi gören) ticaret türlerinin rekabet baskısından kaynaklandıkları görülür.

Toptancılara başvuracak yerde, bir kooperatif kurarak daha ucuz fiyatla mal sağlama olanağı, perakendecilerin bu baskıya karşı daha iyi direnmelerini sağlamıştır.

Ülke	Kooperatif Sayısı	Kooperatiflerin 2010Ciro Toplamı (Milyar \$)	2010 GSYH (Milyar \$)	Oran (%)
ABD	81	471,6	14.649,5	3,2
Fransa	41	319,1	2.745,6	11,6
Almanya	35	270,0	3.539,5	10,6
İtalya	21	58,9	2.149,9	2,7
Japonya	19	308,6	5.359,2	5,7
Kanada	10	39,6	1.475,8	2,6
Finlandiya	10	43,0	252,7	17,0
Hollanda	10	93,7	807,1	11,6
İsviçre	10	70,1	573,9	12,2
İngiltere	9	60,3	2.391,7	2,5
TOPLAM	246	1,704	33.944,9	5,0

Tablo 1: ICA-300 2012 Yılı Listesinde Yer Alan Kooperatiflerin Ülke Ekonomilerindeki Yeri (Kaynak: ICA, Dünya Bankası)

İsviçre'de perakende kooperatifçilik uygulamasında birçok engelle karşılaşıldı.

Bunlar:

- Sayıca ve nitelikçe gerekli elemanların bulunmaması,
- Örgütlenme ve yönetme sorunu,
- Finansman,
- Yönetimde aşırı tasarruf gerekliliği (yönetim giderlerinin artması, toptancıların devre dışı bırakılmasından doğan avantajları yok edebilirdi; kaldı ki, birçok malda toptancı kârı fazla bir şey tutmuyordu),

- Elde edilecek başarılar toplanacak siparişlerin sayısına ve özellikle miktarına bağlı olduğu için, üyelerin çalışması ve bağlılığı sayılabilir.

Kooperatif üyelerinin tek satıcıdan mal alma ya da yıllık asgari bir miktar üzerinden sipariş verme yükümlülüğü altına sokulması kooperatiflerin, sözleşmeyle bağlanmış müşterilerine sahip olmanın verdiği aşırı güvenle rahatlığa düşmelerine yol açıyordu.

Ya da en iyi satıcıyı ve en uygun fiyatları bulmak için aralıksız çaba harcayacak yerde, gevşek davranmaları tehlikesini doğuruyordu.

Bütün bu güçlüklerden ötürü, birçok ülkede ve özellikle İsviçre'de perakendeci kooperatifleri hâlâ sınırlı sayıdadır.

Resim 2: Migros'un kurucusu Gottlieb Duttweiler (1888 - 1962)

Gottlieb Duttweiler ve Migros

Zürih'te 1888'de dünyaya gelen G.Duttweiler, tarım işleriyle uğraşırken kendisinin üretici olarak aldığı fiyatla tüketicinin ödemek zorunda olduğu fiyat arasındaki büyük fark dikkatini çekti.

Bu yüzden üretici ve tüketici arasında bir köprü olarak algıladığı Migros adlı satış organizasyonunu kurdu.

Biriktirdiği paralarla beş tane kamyon aldı ve bunları tekerlekli satış mağazalarına çevirerek Zürih sokaklarında dolaştırdı.

Kamyonların geçiş saatlerini evlere dağıttığı el ilanlarıyla bildirdi.

Oldukça ilkel bir biçimde donatılmış olan kamyonlarda önceleri altı ürün satışa sunuldu: kahve, pirinç, şeker, makarna türleri, koko yağı ve sabun.

Duttweiler sadece % 8'lik bir kâr payı hesapladığından, ürünlerini rakiplerinden çok daha ucuza satabiliyordu.

Duttweiler'in başarısı doğru yolda olduğunu gösterdi ve 1926'da ilk mağazasını açtı.

Başlangıçta köyleri dolaşan kamyonlarla yalnızca kahve, pirinç, şeker, erişte-şehriye, hindistan cevizi yağı ve sabun satılmaktaydı.

İlk Migros mağazası 1926'da açıldı.

Bunu izleyen zamanda sabit ve hareketli satış

yerleri arttığı gibi, ürünleri de çeşitlendi.

Ne var ki, birçok marka ürün fabrikatörü, kâr paylarını çok düşük tutan Migros'u boykot etti.

Duttweiler buna bir tepki olarak fabrikalar satın aldı ve üretim işletmeleri kurdu ve böylelikle 30'lu yılların ortasında ürünleri başlıca kendi markalarından oluşuyordu.

“Ailenin en büyük düşmanı”

olarak gördüğü alkollü içkiler ile tütün satmadı.

Federal İsviçre Konseyi 1933'te geleneksel perakendeci ticaretini korumak amacıyla şube yasağı yasasını çıkardı.

Migros'un besin maddeleri alanında genişlemesine bu şekilde bir sınırlama getirilmiş oldu.

Duttweiler bunun üzerine başka alanlara el

attı. 1935'te kurduğu **“Hotelplan”** adlı seyahat bürosu bunların başlangıcı oldu.

Migros'un kooperatif olması 1935'ten beri siyasetle de uğraşan ve bazı kesintilerle, ölümüne dek İsviçre Ulusal Konseyi üyesi olan Duttweiler, Migros A.Ş.'yi 1941'de on iki tane bölgesel kooperatife dönüştürdü. Şirketin o tarihteki satış değeri yaklaşık 15 milyon İsviçre Frangı kadardı.

Her biri 30'ar franklık hisse senetlerini müşterilerine parasız dağıttı.

İsviçreli girişimci kurduğu Migros ile kooperatifçiliğe örnek olan bir şirket yaratmış oldu.

Aynı yıl içinde Migros Kooperatifler Birliği (MGM) holding olarak kuruldu.

Duttweiler, kendi ölümünden sonra Migros'un

Resim 3: Migros, 1925'te Zürih'te Gottlieb Duttweiler tarafından özel girişim olarak kuruldu.

salt kâr amacına yönelik bir işletme olmasından endişe ettiği için, 1950'de Migros'la ilgili danışmanlık ve denetleme görevlerini üstlenecek olan Gottlieb ve Adele Duttweiler Vakfını karısıyla birlikte hayata geçirdi.

Duttweiler 50'li yıllarda Migros'ta büyük çapta bir çeşitlendirmeye gitti.

Bu kooperatif başka alanların yanı sıra bankacılık ve sigortacılık alanlarını da kapsamına aldı.

Resim 4: Migros Kooperatifinin Bir Kuruluşu Olan Migros Bankası (Banque Migros)

SAYILARLA İSVİÇRE KOOPERATİFÇİLİĞİ

● İsviçre'de 9.600'den fazla kooperatif vardır. (Ciroları yaklaşık 500 milyon - 1 milyar İsviçre Frangı arasındadır.)

● Adil ticaret (fair trade) ürünlerinin % 75'i küçük üreticilerin kooperatifleri tarafından

yapılmaktadır.

● Şampanya, neredeyse tamamen kooperatifler tarafından üretilir.

● İsviçre'de bir kooperatifin bütün üyelerin eşit oy hakkı vardır. (bir üye, bir oy)

● İsviçre'de son yıllarda sanayi, ticaret, perakendecilik, tarım, bankacılık ve sigorta gibi çeşitli sektörlerdeki kooperatiflerin ciroları 1,214 milyar İsviçre Frangını aşmıştır.

● Migros İsviçre'nin en büyük perakende şirketi, en büyük süpermarket zinciri ve en büyük işverenidir. Ayrıca dünyadaki en büyük kırk perakende şirketinden biridir.

● Coop veya Migros şirketleri, ülkedeki perakende pazarının yüzde 50'den fazlasını kontrol altında tutan süpermarket kooperatifleridir.

● İsviçre Migros Kooperatifler Birliği ve İstanbul Belediyesi'nin ortak girişimi ile 1954 yılında Migros Türk kuruldu. Bugün Türkiye'nin

en büyük süpermarket zincirlerindedir.

Tüm Türkiye’de 244 mağazası ve 6 bin çalışanı olan zincir yurtdışına da yatırım yapmaktadır.

ICA (Uluslararası Kooperatifler Alyansı /Birliği)
ICA, 1895 yılında kurulmuştur ve merkezi İsviçre’nin Cenevre kentindedir.

ICA, İsviçre Medeni Kanunu’na göre tüzel kişilik olarak faaliyet gösteren uluslararası bir birliktir.

Günümüzde bu örgüte 100’den fazla ülkeden 273 örgüt birliği üyedir.

ICA’ya üye 800 bin kooperatif ve bunların 800 milyondan fazla ortağı vardır.

ICA, kooperatifleri uluslararası düzede temsil eden, dünyanın en büyük sivil toplum örgütüdür.

ICA (International Cooperative Alliance)

SONUÇ

Kooperatifler özellikle GSYH üzerindeki etkileri incelediğinde Finlandiya, İsviçre, Hollanda ve Fransa’daki kooperatif işletmeleri

ön plana çıkmaktadır. Kooperatifler, ülkelerinde GSYH’ye ortalama % 5 gibi bir katkı sağlamaktadır (Bakınız Tablo: 1). İsviçre’de bu oran yaklaşık % 12’dir.

Bu da göstermektedir ki gelişmiş ekonomilerde kooperatifler ekonomik açıdan çok önemli yapılardır.

İsviçre’de kooperatifçilik bir araçtan çok bir amaç olarak görülmüştür.

Toplumun her kesiminde, doğumdan ölüme

kadar her aşamada hizmet vermektedirler. Üretimden tüketimin son halkasına dek her alanda kooperatifler yer almaktadır.

İsviçre’de kooperatifler kendilerini ispat etmiş ve acımasız tepkiler görmemiştir.

Siyasetçiler kooperatiflere müdahale etmemişlerdir.

Hatta kooperatifçilikle ilgili fazla yasal düzenlemelere gerek duyulmamıştır.

İsviçre, Avrupa Birliği ülkesi olmadığı halde uluslararası kooperatifçilik kurallarıyla uyum halindedir.

Hatta, ICA’nın merkezi İsviçre’de yer aldığı gibi, ILO ve BM ile de ortak çalışmalar yapmaktadır.

KAYNAKÇA

- ICA/Dünya Bankası, 2012 Verileri.
- <http://koopgelisim.org/index.php/dunyada-gelisen-kooperatifcilik/gelismis-kooperatifcilik-ornekleri>(Erişim Tarihi:24.06.2016).
- <http://www.nuveforum.net/780-kooperatifcilik/36264-perakendeci-kooperatifleri-ilk-1883-te-ivricre-almanya-ortaya-cikti>(Erişim Tarihi:19.07.2016).
- <http://www.kto.org.tr/d/file/kooperatifcilik.pdf>(Erişim Tarihi:19.07.2016).
- <http://www.kimkimdir.gen.tr/kimkimdir.php?id=168>(Erişim Tarihi:20.07.2016).
- <http://www.swissinfo.ch/eng/cooperatives-building-blocks-of-democracy/31903408> (Erişim Tarihi:20.07.2016).
- <http://blog.milliyet.com.tr/kooperatifcilikte-uluslararasi-orgutlenme-ve-uluslararasi-kooperatifler-alyansi--ica-/Blog/?BlogNo=256139>(Erişim Tarihi: 26.07.2016).

ENDERUN MEKTEBİ

Enver AYDOĞAN* Zeynep ALTUNCU **

Üstün zekâlı öğrencilerin seçimi onların ilgi alanlarına göre yönlendirilmesi ve gerekli eğitim ortamlarının oluşturulması da Enderun Mekteplerinde profesyonel bir şekilde yapılmıştır.

Bu mektepte öğrenciler, üstün zekâlılara ve çeşitli yeteneklere yönelik programlarla ve testlerle, ortalama 15 yıllık bir eğitimden geçtikten sonra, devletin ihtiyaç duyduğu üst düzey idarî/bürokratik ve askerî personelin yetişmesi sağlanmıştır.

II. Murad zamanında kurulan Enderun Mektebi, gerçek kimliğine Fatih Sultan Mehmet zamanında kavuşmuştur.

Fatih zamanında Enderun Mektebi yalnız bir devşirme mektebi olma hüviyetinden çıkarak, devletin siyasî sistemi için gerekli idarî ve mülkî kadronun eğitimine de yönelmiştir.

Balkanlar'daki Hıristiyan halktan ve Anadolu'dan devşirilen oğlanlar, önce Anadolu'da seçilmiş Türk çiftçi ailelerine verilir, üç dört yılda Türk ve Müslüman kültürünü kazandıktan sonra da İstanbul ve Edirne'deki çeşitli saraylara yerleştirilirdi.

Bu hazırlık sarayları:

Edirne Sarayı, Galata Sarayı, İbrahim Paşa Sarayı ve İskender Sarayı olmak üzere dört taneydi.

* Prof. Dr. Gazi Ün. İİBF İşletme Böl.,
aydogan@gazi.edu.tr

** Doktora Öğrencisi, İç Denetçi,
Sağlık Bakanlığı, zeynep.dede@saglik.gov.tr

Bu sarayların eğitime tahsis edilmiş odalarında eğitim görürlerdi.

Burada acemi oğlanlar olarak fizikî ve ruhî talimler ve terbiyeler aldıktan sonra “**çıkma**” denilen mezuniyet usulüyle imparatorluğun farklı bölgelerindeki görev yerlerine tayin olunurlardı.

Bunlar arasında en yetenekli olanları ise daha iyi bir eğitim almak üzere Enderun'a kabul edilirdi.

Bu mektebin bir diğer özelliği ise, sadece başkent İstanbul'da bulunmasıdır.

Enderun öğrencileri, gün doğmadan iki saat önceden kalkar, hamama gidip yıkandıktan sonra, toplu halde sabah namazını kılarlardı.

Diğer bütün vakit namazları da cemaatle kılınırdı.

Padişah İstanbul'da ise sabah namazları Ayasofya Camii'nde padişahla beraber kılınırdı.

Yatış ve kalkışları güneşin doğuş ve yatsı namazının vaktine göre değişirdi.

Çoğu zaman yatsı namazı kılındıktan sonra yatılırdı.

Perşembe günleri yatsıdan sonra her odada, topluca padişahın sıhhat ve selameti için dua, din ve devlet düşmanlarının kahrı için topluca beddua edilirdi.

Giyim ve kuşamları, bizzat padişah tarafından temin edilir ve mertebelerine göre farklılık gösterirdi.

Elbiselerin düzenli ve temiz kullanılmasına özen gösterilirdi.

Enderun öğrencilerinin faydalanması için Enderun Kütüphanesi vardı.

Topkapı Sarayı'ndaki diğer kütüphanelerden de faydalanılırdı.

Bütün eğitim öğretim masrafları bizzat padişah tarafından karşılanırdı.

Temizlik ve nezaket kurallarına son derece dikkat edilirdi.

Mesela yere tükürmek, öksürürken mendilini ağzını kapamamak, kirli elbise giymek cezayı gerektirirdi. Verilen cezalar katı ve sertti.

Bu disiplin ve ceza anlayışı öğrencilerin sabırlı, dayanıklı, saygılı ve alçakgönüllü olmasını sağlıyordu.

Askerlik, siyaset ve teknik konuların ağırlıklı olarak okutulduğu Enderun Mektebi'nin bir diğer özelliği, saray içinde bulunması ve bütün derslerin Türkçe okutulmasıdır.

Fatih Kanunnameleri ve Enderun Mektebinin durumu da gösteriyor ki, Osmanlı devrinde Türkçeye devlet dili olarak gereken önem verilmiştir.

Osmanlı devrinde Türkçenin devlet dili olarak hâkim olmasının bir başka sebebi de Enderun Mektebi'dir.

Enderun, saray içinde bir okuldur. Sarayda, orduda ve hükümet işlerinde çalışacak memurları ve hizmetlileri yetiştirmek bu okulun görevi idi.

Bu okulda okuyanlar, her bakımdan Türkçeyi en iyi şekliyle bilmek zorundaydı, bu nedenle de Türkçe derslerinin saatleri çoğaltılmıştır.

Türkçe yazı çeşitlerini, güzel yazıyı, millî musikimizin usûl ve kaidelerini öğretmek de Türkleştirme siyasetini sağlayan ve millî

kültürü kuvvetlendiren tedbirlerdendir.

Enderun'da Eğitim Usulü

İslamî İlimler:

Kuran-ı Kerim,
İlmihal,
Tefsir,
Hadis,
Kelam,
Tecvit,
Akaid,
Arapça ve Farsça, Peygamberler Tarihi,
Ferâiz (Miras İlmi).

Müsbet ilimler:

Tıp,
Heyet (Astronomi),
Hendese (Geometri),
Cebir (Matematik),
Tarih, Coğrafya,
Mantık, Hukuk,
Hikmet,
Türk Dili ve Edebiyatı,
Sarf,
Nahiv,
Bed-i Beyan (Güzel Konuşma),
Belagat,
Riyaziye (Matematiğin bir dalı),
Şiir ve İnşa, Medni (Söz ve Lügat),
Hitabet, Maanî (Sözdizimi,
Sentaks),
Durub-i Mesel (Atasözleri).

Güzel Sanatlar:

Musiki,
Tezhip,
Hüsn-ü Hat,
Cilt Sanatı,
Mimari, Minyatür,
Oymacılık,
Kakmacılık.

Beden Eğitimi ve Spor:

Binicilik,
Kılıç çekme,

Gürz, Koşu,
Avcılık,
Ok atma,
Atlama,
Mızrak,
Çelik-Çomak,
Güreş, Meç,
Ağırlık kaldırma,
Cirit,
Şamar Atma.

Meslekî Eğitim:

Giyim,
Deri işlemeciliği,
İnşaat,
Kuyumculuk,
çeşitli ilaçların ve merhemlerin yapımı
gibi.

Enderun Mekteplerinde eğitim öğretim baştan sona planlı ve usta öğreticilerin kontrolündeydi.

Enderun'da belli bir maaş karşılığında sarayın dışından meşhur hocalar ve ilim adamları getirilerek onların talebeye ders vermeleri sağlanırdı.

Diplomasiden askeriye, spordan güzel sanatlara, teorideki derslerden pratik uygulamalara kadar her türlü eğitim ve öğretim üst düzeyde verilirdi.

Dünyevi derslerin yanında dini dersler de dönemin en iddialı hocaları tarafından okutulurdu.

Günümüz Türkiye'sinde yakın zamanda uygulanmaya başlanan yapılandırmacı (constructivism) eğitim sistemi aslında yıllar önce Enderun Mekteplerinde uygulanmaktaydı.

Öğrenci alımı Yeniçeri ve Acemioğlan Ocaklarının nezareti ve yönetimi altında yapıldı.

Ağa, Ocak ağalarından, bu tür işlerde tecrübeli olan bir "**Devşirme ağası**" ile bir kâtip atardı.

Bunların eline, uygulamanın nasıl ve hangi usuller takip edilerek yapılacağını gösteren yönetmelik niteliğinde bir ağa buyruğu ile devşirmenin yerini ve zamanını belirten bir de sultan fermanı verilirdi.

Bundan başka ailelerin tek erkek evlatları alınmaz, iki ya da daha çok kardeşlerdence nitelikleri en elverişli olan birisi seçilirdi.

Devşirme çocuğun yaşının "**8-18**" arasında olması gerekirdi.

Enderun Okulunun Temel Prensipleri

● **Karakter eğitimi:** Programda karakter ve kişilik eğitimine sürekli ve sistemli olarak yer verilirdi.

● **Eğitimde süreklilik ve takip:** Hazırlık okullarından başlayarak bütün eğitim süresince programlarda "**anlık, duygu ve beden**" gelişimine dengeli yer verilirdi.

● Öğrencilerin çok yönlü yetişmesi Kuran-ı Kerim ve ulum-i diniye gibi konuların yanı başında "**matematik, astronomi, tarih, yabancı dil ve edebiyat**" gibi dünyevî bilimlerde geniş ölçüde programda yerini bulmuştur.

Enderun'un medrese öğretiminden en belirgin özelliği de budur.

● **Estetik ve entelektüel birikim:** Bütün program boyunca el becerilerine ve sanat öğrenimine verilen önem ve öncelik bugün bile üzerinde dikkatle durulması gereken bir niteliklerdir.

● **Kişiyeye özgü eğitim modeli:** Batıda ancak ondokuzuncu yüzyıl ortalarından itibaren bilinçli duruma gelinilen ve bilimsel incelemelere konu olmaya başlayan kişisel farklılıklar eğitim ve öğretimin bu farklılıkları karşılayacak biçimde düzenlenmesi, kuruluşundan bu yana Enderun'da uygulama imkanı bulmuştur.

Enderun Okulu'nda hizmet yoluyla yetişme yedi oda içinde verilirdi.

İlk iki oda Küçük ve Büyük odalar, okulların hazırlık sınıfına benzerler, liyakati olan çocuklar birinden diğerine geçerlerdi.

Üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı odalar; saray hizmetlerini tanıklar ve yaparlardı.

Yedinci oda ise Has Oda idi.

Has Oda, ihtisas bölümü mahiyetinde olup, padişahla daha yakından temas imkânı bululardı.

Her odanın kendine mahsus dereceleri vardı.

Dolayısıyla uygulamalı eğitim ve teorik eğitim dahilinde eğitim yürütülmekteydi.

Enderun Okulu, ordunun ihtiyacı olan nitelikli askerleri yetiştirdiği, merkezde ve eyaletlerde çeşitli seviyelerde hizmet eden kişiler hazırladığı gibi sarayın mimarını, nakkaşını, ressamını, kâtibini, müneccimini, şairini, tarihçisini, bilginini, silahşorunu ve müzisyenini de yetiştirmiştir.

Enderun, çalışma biçimi, programı ve işleyişi bakımından bir okuldan ziyade çeşitli hünerlerin, sanatların, idari ve siyasi bilgilerin uygulamalı olarak öğretildiği, kabiliyetlerin tespit edildiği bir kurs ve staj yeri gibi olduğu söylenebilir.

Enderun'da çok ünlü tarihçiler, sanatçılar ve bilginler yetişiyordu.

Ünlü Osmanlı tarihçilerinden

Fındıklılı Mehmet Ağa,

Kazasker Mustafa İzzet Efendi,

Evliya Çelebi,

Kâtip Çelebi ve Koçi Bey

bunlar arasında sayılabilir.

79 Enderun'da Müslüman olmadığı halde Türk kültürüne ve devletine büyük hizmetler yapan kişiler de yetişmiştir.

Bunların başında Dimitriyus Kantemir (1673–1723) gelmektedir.

KAYNAKÇA

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı, 3. baskı, TTK Yay. Ankara 1988, s. 297-356.

Kazıcı, Ziya İslam Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi, Kayıhan Yay. İstanbul 1999, s. 359.

Kılıç, Ahmet, "Enderun Mektebi Eğitimi ve Özellikleri", İlkadım Dergisi Eğitim Özel Sayısı, S. 111-112, Ekim-Kasım 1997, s. 36.

Özbilgen, Erol, "Enderun Mektebi", Osmanlı Ansiklopedisi, İz Yay., C. 4, İstanbul 1996, s. 228.

Ataman, Ayşegül, "Türkiye'de Özel Eğitime Özel Yaklaşımlar", Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 136, Ankara 1997, s. 22.

Enç, Mithat, Üstün Beyin Gücü, Ankara Üniv. Eğitim Fak. Yay., Ankara 1979, s. 56.

Sertoğlu, Mithat, Osmanlı Tarih Lügatı, Enderun Kitabevi Yay., 2. bsk., İstanbul 1986, s. 98.

Armağan, Mustafa, "Osmanlı'da Üstün Yetenekliler Fabrikası: Enderun Mektebi", Yeni Dünya Dergisi, Ekim 2006, s. 32.

